

Miljökonsekvensbeskrivning

Översiktsplan 2040

Borgholms kommun

Icke-teknisk sammanfattning

Borgholms kommun arbetar med att upprätta en ny översiktsplan; ÖP 2040. Borgholms tidigare översiktsplan från 2002 ersätts därmed och ÖP 2040 anpassas utifrån nya lagkrav och uppdaterade förutsättningar. Målet är att den nya översiktsplanen ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling utifrån ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. I översiktsplanen, den så kallade ÖP2040, anges dels övergripande riktlinjer för bebyggelseutveckling respektive näringslivsutveckling inom kommunen. För att värna de karaktäristiska landskapsvärdena och verka för en hållbar bebyggelseutveckling är översiktsplanens övergripande strategi att utveckla bebyggelsen i prioriterade knutpunkter och stråk, i första hand i anslutning till eller som komplement till befintlig bebyggelse. Sedan den förra kommunövergripande översiktsplanen togs fram har fem fördjupade översiktsplaner (FÖP:ar) för områden med högt bebyggelsetryck arbetats fram. ÖP2040 föreslår inte så många nya utvecklingsområden i jämförelse med den tidigare översiktsplanen, utan har som huvudsyfte att sammanfoga de fem fördjupade översiktsplanerna samt att fortsätta den småskaliga men framåtsyftande utvecklingsinriktningen som kommunen redan tidigare har arbetat efter.

Borgholms kommun har i framtagandet av ÖP 2040 lyft blicken jämfört med ÖP2002 och kommunen är framåt vad gäller omvärldsbevakning. Man ser betydelsen av att utveckla och nyttja Öland på ett hållbart sett och frågor gällande bebyggelseutveckling, nyttjande av naturresurser samt framtida scenarier som klimatförändringar har beaktats och hanterats i planen. Att det inom kommunen finns många natur-, kultur- och friluftsvärden med högt skydd, gör dock att viss påverkan är omöjlig att undvika. Med tydliga riktlinjer och åtgärder har dock kommunen försökt beakta att dessa frågor hanteras på ett fullgott sätt i kommande fysisk planering. Miljökonsekvensbeskrivningen har avgränsats till att studera påverkan och konsekvens av de aspekter som av kommunen har bedömts kunna ge upphov till en betydande miljöpåverkan, vilka är miljöaspekterna dagvatten, vatten och avlopp, klimatanpassning, kultur- och landskapsvärden, förorenade områden samt naturvärden, biologisk mångfald och grön infrastruktur. I MKB:n görs även en bedömning av påverkan på mellankommunala frågor.

Kommunen har tydliga riktlinjer och åtgärder gällande *dagvattenhantering* och en dagvattenstrategi ska tas fram. En utbyggnad inom tidigare obebyggda områden innebär alltid en risk för negativa konsekvenser på vattenkvaliteten i recipienterna, men denna risk bör kunna minimeras med kommunens ambitiösa riktlinjer och åtgärder, som även omfattar befintliga bebyggda områden. Genomförandet av ÖP2040 bedöms därmed innebära möjligheter till positiva konsekvenser för vattenkvaliteten samt bidra till att miljökvalitetsnormerna för ytvatten ska kunna uppnås. Den kommunala vattenresursplan som kommer att tas fram med åtgärder för att öka kvarhållning av ytvatten ger i kombination med de riktlinjer som finns angivna i ÖP2040 möjlighet till positiva konsekvenser för *vattenförsörjningen*. Dock innebär planerad utbyggnad i känsliga områden en risk för negativ påverkan på vattentäkterna. Om riktlinjerna följs bedöms dock risken för negativa konsekvenser för dricksvattenförsörjningen minska i jämförelse med nuläget.

ÖP 2040 anger tydliga riktlinjer och åtgärder för att möjliggöra en funktionell *klimatanpassning*. Som åtgärder i planen anges att en strategi för att minska risken för översvämningar till följd av skyfall ska tas fram, liksom en övergripande strategi för klimatanpassning i kommunen. Detta är positivt för den långsiktiga planeringen i kommunen och bedöms medföra positiva konsekvenser i förhållande till nuläget. ÖP 2040 anger även möjlig bebyggelseutveckling i områden med identifierad risk för översvämning. Kommunens framtagna riktlinjer öppnar dock för att bedömningar av risker görs för varje plan- och bygglovsärende. Risken för negativa konsekvenser bör därmed kunna minimeras.

Det finns höga naturvärden i anslutning till de områden som pekats ut för bebyggelseutveckling. Samtidigt undantar kommunen större sammanhängande naturområden samt kända naturvärden vid markanspråk inom fokusområdena. ÖP2040 anger betydelsen av att genomföra naturvärdesinventeringar i samband med kommande detaljplaner. En naturvärdesinventering säkerställer dock inte att tillräcklig hänsyn tas inför kommande exploatering, men i ÖP 2040 tydliggör kommunen att den fysiska planeringen behöver säkerställa att tillräcklig kunskap finns gällande naturvärden i samband med bebyggelseutveckling. Det möjliggör att negativa konsekvenser för *naturvärden, grön-blå infrastruktur och biologisk mångfald* vid kommande bebyggelseutveckling i kommunen bedöms kunna reduceras och i vissa fall landa på obetydliga eller neutrala konsekvenser. Om ett helhetsgrepp tas för att stärka den blå-gröna infrastrukturen finns det även möjlighet till positiva konsekvenser.

Kommunen har hög kunskap och kännedom om det *kultuhistoriska värdet* och markanspråket i ÖP 2040 utgår huvudsakligen utifrån att områden med höga kulturmiljövärden ska undantas från exploatering. Kommunen anger riktlinjer för att säkerställa landskapsbilden men rekommenderas att även ta hänsyn till den regionalt framtagna landskapsanalysen i kommande planering. Risken för negativ påverkan finns, men med rätt kunskapsunderlag inför vidare detaljplaneprocess, finns förutsättningar för att hantera kulturmiljö och landskap i kommande detaljplaner med möjliga positiva konsekvenser som följd.

Det finns områden med *förorenad mark* i anslutning till utvecklingsområdena i ÖP2040. Områdena är i viss mån inventerade men mer kunskap behövs vad gäller föroreningars utbredning och vilka föroreningar som faktiskt förekommer. Kommunen tydliggör att de kommer att ställa krav på nödvändiga mark- och grundvattenundersökningar i kommande detaljplanering, bygglov och andra anläggningsåtgärder. Med nödvändiga undersökningar och efterföljande sanering utifrån fastställda åtgärdsbehov, bedöms planförslaget medföra förväntade positiva konsekvenser.

Det *mellankommunala samarbetet* mellan Borgholms och Mörbylångas kommuner är väl etablerat vilket gynnar Ölands två kommuner, arbetet med havsplanen samt länet som helhet. Borgholms kommun anger en vidare utveckling av samarbete kring frågor rörande bland annat avloppshantering och klimatanpassning. Borgholms kommun föreslår inga förändringar i kommunens mark- och vattenanvändning som strider mot havsplanen. Planförslaget bedöms sammantaget kunna medföra positiva konsekvenser för det mellankommunala samarbetet.

Hela Öland berörs i form av *riksintresse* för rörligt friluftsliv samt obruten kust enligt 4 kapitlet miljöbalken. Borgholms kommun berörs även av flertalet olika riksintressen enligt 3 kapitlet miljöbalken. Dessa är riksintressen för naturvård, kulturmiljövård, yrkesfiske, totalförsvaret, friluftsliv, kommunikationer, värdefulla ämnen eller material samt energiproduktion. Risken för påtaglig skada på områden av riksintresse bedöms sammantaget som liten, förutsatt att berörda riksintresseområden för natur- och kulturmiljövård hanteras utifrån kommunens riktlinjer samt att behovet av fördjupade kunskapsunderlag utreds vid varje planförfarande eller åtgärd i utvecklingen av fokus- eller utredningsområden.

ÖP 2040 bidrar till att nå *miljömålen* Begränsad klimatpåverkan, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Myllrande våtmarker, Ett rikt odlingslandskap och God bebyggd miljö. Planen bidrar obetydligt till miljömålen Levande skogar och Ett rikt växt- och djurliv. Den motverkar inga miljömål.

Uppdrag:	MKB för ÖP Borgholm
Kund:	Borgholms kommun
Datum:	2022-04-12
Upprättad av:	Teresia Sibo Lindberg, Lisa Östlund Fält

Innehåll

1	Inledning	6
1.1	Bakgrund	6
1.2	Om översiktsplanering	6
1.3	Den nya översiktsplanen	6
1.4	Strategisk miljöbedömning	7
2	Avgränsning.....	9
2.1	Saklig avgränsning	9
2.2	Geografisk och tidsmässig avgränsning.....	9
2.3	Omfattning	10
3	Metod och bedömningsgrunder.....	11
3.1	Processen.....	11
3.2	Bedömningsgrunder	11
3.3	Osäkerheter i bedömningar	12
4	Miljöförutsättningar	13
4.1	Borgholms kommun idag.....	13
4.2	Övergripande bedömningsgrunder.....	14
5	Planförslag och alternativ	17
5.1	Planförslaget – ÖP2040	17
5.2	Nollalternativet.....	24
5.3	Andra rimliga alternativ.....	27
5.4	Anpassningar under planprocessen.....	27
6	Miljökonsekvenser	29
6.1	Vattenkvalitet och dricksvattenförsörjning	29
6.2	Klimatanpassning	34
6.3	Naturvärden, biologisk mångfald samt grön och blå infrastruktur	38
6.4	Kultur- och landskapsvärden.....	41
6.5	Förorenade områden.....	44
7	Mellankommunala frågor med särskilt fokus på kust- och havsplanering.....	46
7.1	Förutsättningar	46
7.2	Konsekvenser av planförslaget	46
8	Områden av riksintresse	47
8.1	Riksintresse enligt 4 kapitlet miljöbalken.....	47
8.2	Riksintresse enligt 3 kapitlet miljöbalken.....	49
8.3	Planförslagets innehåll	50
8.4	Konsekvenser av planförslaget	50
9	Uppföljning och övervakning	51
10	Måluppfyllelse nationella miljökvalitetsmål	52
11	Kumulativa effekter.....	55
11.1	Mellankommunalt samarbete	55
11.2	Nationell livsmedelsstrategi.....	55
11.3	Miljökvalitetsnormer och minskad näringsbelastning till Östersjön	55

12	Samlad bedömning.....	56
12.1	Övergripande om riktlinjer och markanspråk	56
12.2	Samlad bedömning av konsekvenser	57
13	Referenser	61

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Borgholms kommun är en kommun i Kalmar län som omfattar norra Öland.

För närvarande pågår ett arbete inom kommunen med att upprätta en ny översiktsplan. Borgholms tidigare översiktsplan är från 2002 och ersätts för att anpassas till nya lagkrav och uppdaterade förutsättningar.

Sweco har på uppdrag av Borgholms kommun arbetat fram en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) inför samråd av översiktsplanen.

1.2 Om översiktsplanering

Enligt plan- och bygglagen ska varje kommun ha en översiktsplan som omfattar hela kommunen. En översiktsplan är vägledande för hur mark- och vattenområden används och hur bebyggelse, verksamheter och naturområden ska utvecklas och bevaras. En aktualisering av översiktsplanen ska göras under varje mandatperiod.

Översiktsplanen är vägledande men inte bindande. Den är därmed inte absolut styrande när planer eller projekt ska genomföras men utgör det viktigaste övergripande dokumentet för efterföljande planering enligt plan- och bygglagen. Det är i översiktsplanen som allmänna intressen vägs mot varandra. Dessa avvägningar ligger sedan till grund för större samhällsinvesteringar samt bevarande och utveckling av värdefulla tillgångar, som exempelvis natur- och kulturmiljöer.

1.3 Den nya översiktsplanen

Den nya översiktsplanen ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling utifrån ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Borgholms kommun ska fortsätta att utvecklas som en attraktiv och hållbar kommun där de unika landskapen värnas med sina höga natur- och kulturvärden. Samtidigt är bebyggelsen och näringslivets utveckling centrala för den strategiska mark- och vattenanvändningen.

ÖP2040 har följande vägledande inriktning:

- Småskaligheten och närheten till natur, kultur, rekreation, kust och hav skapar attraktiva boendemiljöer.
- Ett starkt näringsliv skapar växtkraft i en levande landsbygd.
- Goda kommunikationer knyter ihop kommunens delar.
- Hållbar vattenhantering i landskapet skapar utveckling både genom bebyggelse och för kommunens näringar.

Utifrån den vägledande inriktningen har prioriteringar sedan angetts för fyra olika utvecklingsteman i översiktsplanen: Attraktiv livsmiljö, Goda kommunikationer, Levande landsbygd och Värna vattnet.

I ÖP:n presenteras en utvecklingsstrategi, vars intention är att stärka såväl tätorter som landsbygdsområden för att möjliggöra en god servicenivå, en gynnsam näringslivsutveckling samt attraktiva boendemiljöer och besöksmål i hela kommunen.

Borgholm-Köpingsvik är kommunens centralort och huvudsakligt centrum för handel. Rålla i den södra kommundelen och Löttorp i den norra kommundelen är de två primära serviceorterna utöver centralorten. Utöver dessa orter finns ett antal småorter som fungerar som mötesplatser på landsbygden. Bebyggelseutvecklingen mellan orter koncentreras till ett antal bebyggelsestråk som idag har en viss bebyggelsekoncentration. Kommunens olika besöksmål utgör en viktig grundsten för kommunens livaktighet och attraktivitet.

Figur 1 Utvecklingsstrategin som den presenteras i den nya översiktsplanen.

I utvecklingsstrategin lyfts de områden, platser och stråk fram, dit olika utvecklingsinsatser planeras, tillsammans med de delar av kommunen där kommunens största natur-, kultur och rekreationsvärdena finns. Se figur 1.

1.4 Strategisk miljöbedömning

Av 6 kapitlet 3 § miljöbalken framgår att *En myndighet eller kommun som upprättar eller ändrar en plan eller ett program som krävs i lag eller annan författning ska göra en strategisk miljöbedömning, om genomförandet av planen, programmet eller ändringen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan*. En översiktsplan är enligt miljöbedömningsförordningen 2§ alltid att betrakta som betydande miljöpåverkan och därmed ska en strategisk miljöbedömning genomföras.

Av miljöbalken 6 kapitlet 9§ framgår att:

Om en strategisk miljöbedömning ska göras, ska myndigheten eller kommunen:

1. Samråda om hur omfattningen av och detaljeringsgraden i en miljökonsekvensbeskrivning ska avgränsas (avgränsningssamråd).
2. Ta fram en miljökonsekvensbeskrivning.
3. Ge tillfälle till synpunkter på miljökonsekvensbeskrivningen och förslaget till plan eller program.
4. Ta hänsyn till miljökonsekvensbeskrivningen och inkomna synpunkter innan planen eller programmet antas eller läggs till grund för reglering.

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter och miljöhänsyn i utarbetandet av planen för att främja hållbar utveckling. Både miljöbedömningsprocessen och miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) är viktiga verktyg för att följa och dokumentera denna ambition. Fokus ligger på de delar av planförslaget som bedöms medföra betydande miljöpåverkan.

Miljökonsekvensbeskrivningen ska redovisa kommunens bedömning av den påverkan på miljön som planens genomförande kan få. Det är den betydande miljöpåverkan som ska identifieras, beskrivas och bedömas i miljökonsekvensbeskrivningen. Miljöbalken reglerar vad miljökonsekvensbeskrivningen ska innehålla och att innehållet ska anpassas utifrån vad som är en rimlig omfattning och detaljeringsnivå. Plan- och bygglagen, PBL, reglerar vad översiktsplanen ska innehålla. För planer där strategisk miljöbedömning krävs ska planen uppfylla miljöbalkens krav på en miljökonsekvensbeskrivning för strategisk miljöbedömning.

Den strategiska miljöbedömningen utgår från ett utkast planförslag daterat 25 mars 2022.

2 Avgränsning

2.1 Saklig avgränsning

Den sakliga avgränsningen utgår från de miljöeffekter som definieras i 2 §, 6 kapitlet miljöbalken (1998:808). Avgränsningen har Borgholms kommun utarbetat och stämt av med Länsstyrelsen i Kalmar på ett avgränsningssamråd den 18 februari 2020. Eftersom en översiktsplan alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan genomfördes inte ett separat undersökningssamråd med länsstyrelsen innan avgränsningssamrådet.

Länsstyrelsens synpunkter har sammanfattats i ett yttrande daterat 2020-04-20.

Borgholms kommun har efter avgränsningssamrådet beslutat att miljökonsekvensbeskrivningen ska omfatta följande miljöaspekter, inom vilka planens genomförande kan medföra betydande negativ eller positiv miljöpåverkan:

1. Dagvatten och miljökvalitetsnormer för grundvatten, ytvatten och kustvatten
2. Vatten och avlopp
3. Klimatanpassningar med fokus på stigande havsnivåer
4. Naturvärden, biologisk mångfald och grön infrastruktur
5. Kultur- och landskapsvärden
6. Förorenade områden
7. Mellankommunala frågor med särskilt fokus på kust- och havsplanering

I denna MKB hanteras aspekterna under punkt 1 och 2 ovan i ett gemensamt avsnitt, Vattenkvalitet och vattenförsörjning (6.1).

De miljöaspekter som kommunen inte har bedömt ger risk för betydande miljöpåverkan behandlas inte i denna MKB. Däremot har dessa frågor hanterats under miljöbedömningsprocessen, för att säkerställa att översiktsplanen hanterar aspekter som går att säkerställa på ÖP-nivå, samt behov av vidare hantering i kommande detaljplanprocesser. Det gäller följande miljöaspekter:

Klimatpåverkan, konsekvenser för rekreation och friluftsliv samt risker för människors hälsa och säkerhet, vilket innefattar bland annat buller, luftföroreningar samt olycksrisker kopplat till farlig verksamhet. Risker kopplat till vattenmiljön hanteras dock i MKB:n, under avsnitt 6.1.

Hushållning med naturresurser hanteras översiktligt i vattenavsnittet i kapitel 6.1 och vid bedömning av miljömålsuppfyllelse i kapitel 10.

2.2 Geografisk och tidsmässig avgränsning

Den geografiska avgränsningen omfattar hela kommunens yta på land och i Östersjön vilket omfattar de inre vattnen och territorialhavet. Översiktsplanen kan leda till påverkan utanför kommungränsen. Därför har vissa frågor belysts ur ett mellankommunalt och regionalt perspektiv.

Konsekvenserna av översiktsplanen beskrivs med tidshorisonten 2040, vilket är samma tidshorisont som används för översiktsplanen. Vid den tidpunkten förväntas översiktsplanen ha genomförts, det vill säga dess föreslagna

bebyggelseområden, infrastruktur med mera förväntas vara fullt utbyggda. De förändringar och konsekvenser som planen kan förväntas ge kommer dock ofta att framträda successivt under tidsperioden fram till dess.

Påverkan inom vissa miljöaspekter kan även sträcka sig längre än till ovan angivna tidshorisont. I den mån det är möjligt, rimligt och relevant, behandlar miljökonsekvensbeskrivningen även dessa effekter. Detta gäller framför allt klimatanpassningsfrågor. Miljöeffekter på kort sikt kan inte bedömas på den översiktliga nivå som en översiktsplan omfattar och därför har miljöeffekter vid exempelvis byggskede avgränsats bort.

2.3 Omfattning

Miljökonsekvensbeskrivningens detaljeringsnivå har anpassats utifrån syftet med en översiktsplan. Ambitionen har varit att genomföra miljöbedömningen på en översiktlig nivå, men även att fånga upp särskilda förutsättningar om dessa är av vikt för bedömningen av planens samlade miljökonsekvenser. För att ge en helhetsbild av planförslagets miljökonsekvenser redovisas de utifrån översiktsplanens riktlinjer och ställningstaganden på övergripande planeringsnivå, snarare än att fokusera på detaljer som är mer lämpliga att hantera i senare skeden.

3 Metod och bedömningsgrunder

3.1 Processen

Arbetet med att genomföra miljöbedömningen har pågått från februari till och med april månad 2022. Sweco blev inkopplade i arbetet med att genomföra miljöbedömningen först efter att avgränsningssamrådet med länsstyrelsen var genomfört och har därmed inte deltagit i arbetet med att identifiera vilka miljöaspekter som ger risk för betydande miljöpåverkan och som behandlas i denna MKB.

Det är huvudsakligen via de åtgärdsförslag som anges i denna MKB som miljöbedömningen ger möjlighet till påverkan på innehållet i översiktsplanen. I miljöbedömningsprocessen har medskick gjorts gällande planens utformning (februari och april 2022). Den processen kommer att fortgå efter samråd och under granskningsfasen.

3.2 Bedömningsgrunder

Möjlighet till positiva och risk för negativa konsekvenser av planförslaget och nollalternativet bedöms och redovisas i text. Under varje miljöaspekt i kapitel 6 redovisas bedömningsgrunder, förutsättningar samt en beskrivning och bedömning av planförslagets påverkan, effekter och konsekvenser.

I miljökonsekvensbeskrivningen används en skala för att värdera konsekvenserna. Skalan bygger på relationen mellan befintliga värden och en bedömning av omfattningen av planförslagets påverkan och effekter på dessa. Skalan beskriver såväl positiva som negativa konsekvenser, se Figur 2.

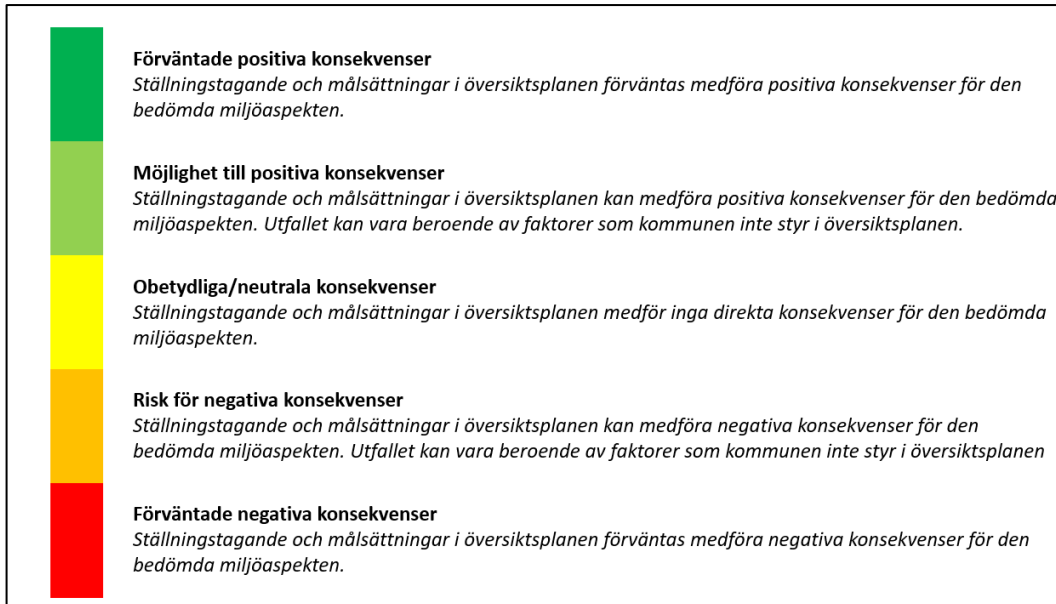
Följande begrepp används i miljöbedömningssammanhang:

- *påverkan* beskriver den förändring av fysiska förutsättningar som planförslaget ger upphov till,
- *effekten* beskriver hur förhållandena för en viss miljöaspekt förändras till följd av planens påverkan, och
- *konsekvensen* beskriver en sammanvägning av påverkan och det påverkade värdet eller miljöns känslighet.

Med hänsyn till översiktsplanens mer övergripande karaktär är de direkta konsekvenserna ibland mycket svåra att bedöma. Därför görs bedömningarna utifrån om översiktsplanen medför möjlighet till positiva konsekvenser eller risk för negativa konsekvenser. I de fall ställningstagandena i planförslaget medför tydligare konsekvenser bedöms de som förväntade positiva eller negativa konsekvenser.

Under respektive miljöaspekt redovisas även förslag till åtgärder och fortsatt arbete för att stärka positiva konsekvenser eller mildra negativa konsekvenser av planförslaget.

Efter att respektive miljöaspekt konsekvensbedömts görs en samlad bedömning samt en bedömning av kumulativa effekter (kapitel 8). Bedömning görs även av hur skyddade områden påverkas samt av planens bidrag till uppfyllande av de nationella miljökvalitetsmålen samt miljökvalitetsnormer.

Figur 2. Bedömningsskala för att värdera planförslaget och nollalternativets konsekvenser.

3.3 Osäkerheter i bedömningar

En MKB är alltid förknippad med osäkerheter. Det finns dels osäkerheter i alla antaganden om framtiden och dels kan det finnas osäkerheter förknippade med kunskapsläge och underlagsmaterial.

4 Miljöförutsättningar

4.1 Borgholms kommun idag

Borgholms kommun omfattar norra Öland och angränsande kommuner är Mörbylånga och Gotlands kommun. Kommunen har 10 895 personer skrivna i kommunen enligt statistik från SCB (Statistiska centralbyrån).

Borgholms kommun berörs av flertalet olika riksintressen, det vill säga mark- eller vattenområden som långsiktigt ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada de värden som riksintresset grundas i. Dessa är riksintressen för naturvård, kulturmiljövård, yrkesfiske, totalförsvaret, friluftsliv, kommunikationer, värdefulla ämnen eller material och energiproduktion. Även de specifikt utpekade geografiska områdena i miljöbalkens kapitel 4 påverkar Öland i sin helhet i form av riksintressena för rörligt friluftsliv och obruten kust. Riksintressen och bedömd påverkan på dessa beskrivs i kapitel 8.

Ölands utmärkande geologiska och hydrologiska förutsättningar gör att vatten är en högt prioriterad fråga idag och för framtiden. Ön har många naturtyper som är känsliga för påverkan samtidigt som de tunna jordlagren ger en begränsad reningsförmåga mot föroreningar. Periodvis torka riskerar att ge en omfattande påverkan på dricksvattenförsörjningen.

Öland har en utpräglad byggnadsstruktur med lång historia. Exempelvis präglas den öländska landsbygden av sammanhållna bymiljöer i form av radbyar, kyrkbyar och klungbyar. Även jordbruksmarken utgör en stor del av kulturmiljön på Öland.

Tidigare omfattades hela Öland av ett utökat strandskydd om 300 meter vilket ändrades till ett differentierat strandskydd efter beslut av Länsstyrelsen 2012. Beslutet togs i enlighet med rapporten Översyn av strandskyddet på Öland som länsstyrelsen tog fram till följd av den nya strandskyddslagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2009.

I Borgholms kommun finns ett flertal hamnar av betydelse. Främst nyttjas nuvarande hamnar av fiske- och fritidsbåtar. Byxelkrok och Böda är de hamnar som är mest livaktiga fiskehamnar medan Kårehamn fyller en funktion vid underhåll och utbyggnad av vindkraftsparker till havs. Byxelkrok och Kårehamn är av riksintresse som landningshamn för fisket. Byxelkrok fungerar även som färjehamn under sommaren då hamnen trafikeras av färja till Oskarshamn. Även Stora Rör och Borgholm har tidigare, och kan i framtiden, fungera som färjehamn.

Turismen är en av Borgholms kommuns största näringar. Under sommarmånaderna ökar invånarantalet på Öland markant och befolkningmängden mångdubblas. Trycket på vägar, hamnar, sevärdheter, natur- och kulturmiljöer samt vatten och avlopp ökar. Besöksnäringen är även en mellankommunal och regional fråga. Samarbetet mellan Borgholms och Mörbylångas kommuner är väl etablerat vilket gynnar Ölands två kommuner och länet som helhet.

4.2 Övergripande bedömningsgrunder

I detta avsnitt beskrivs de övergripande bedömningsgrunder som gäller för bedömningen av konsekvenser för miljöaspekterna i kapitel 6. I tillägg till dessa redovisas ytterligare bedömningsgrunder även för respektive miljöaspekt där så är relevant.

Miljökvalitetsmål

Riksdagen har beslutat att det övergripande målet för Sveriges miljöpolitik är att till nästa generation lämna över ett samhälle där landets stora miljöproblem är lösta. För att uppnå detta har 16 miljökvalitetsmål antagits. Målen beskriver den miljömässiga dimensionen av politiken för en hållbar utveckling och anger det tillstånd i miljön som det samlade miljöarbetet ska leda till. Genom att uppnå de nationella miljökvalitetsmålen så uppnås även den ekologiska dimensionen av Agenda 2030.

I ÖP2040 anges att översiktsplanen berör samtliga miljökvalitetsmål förutom storslagen fjällmiljö och skyddande ozonskikt.

I kapitel 10 i denna MKB bedöms ifall genomförandet av översiktsplanen bidrar positivt till uppfyllandet av de nationella miljökvalitetsmålen eller inte. I samband med detta beskrivs miljömålen lite mer i detalj och en koppling görs till relevanta Agenda 2030-mål.

Agenda 2030

Till översiktsplanen har Borgholms kommun valt att prioritera ett antal globala hållbarhetsmål baserat på kommunens specifika förutsättningar och möjligheter samt vad översiktsplanen kan påverka. Se figur 3. För var och en av planeringsförutsättningarna i översiktsplanen går att läsa hur riktlinjerna arbetar mot att uppfylla de olika målen. De berörda Agenda 2030-målen innefattar samtliga 17 mål, förutom nr. 1 – Ingen fattigdom, 4 - God utbildning och 17 – Genomförande och globalt partnerskap.

	EKOLOGISKT				SOCIALT							EKONOMISKT			
	6	13	14	15	2	3	5	7	11	16	8	9	10	12	
1. BEGRÄNSAD KLIMATPÅVERKAN		13	14	15	2			7	11			9		12	
2. FRISK LUFT						3			11						
3. BARA NATURLIG FÖRSURNING			14	15											
4. GIFTFRI MILJÖ	6		14	15		3			11					12	
5. SKYDDANDE OZONSKIKT															
6. SÄKER STRÅLMILJÖ						3		7							
7. INGEN ÖVERGÖDNING	6		14	15					11		8	9		12	
8. LEVANDE SJÖAR OCH VATTENDRAG	6		14	15							8				
9. GRUNDVATTEN AV GOD KVALITET	6					3			11					12	
10. HAV I BALANS SAMT LEVANDE KUST OCH SKÄRGÅRD		13	14	15		3					8				
11. MYLLRANDE VÄTMARKER	6	13	14	15							8				
12. LEVANDE SKOGAR		13		15					11		8			12	
13. ETT RIKT ODLINGSLANDSKAP		13		15	2				11		8			12	
14. STORSLAGEN FJÄLLMILJÖ															
15. GOD BEBYGGD MILJÖ				15		3	5		11	16		9	10	12	
16. ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV		13	14	15	2				11		8				

Figur 3. Beröringspunkter mellan Agenda 2030 och Sveriges miljö kvalitetsmål.

Andra viktiga samhällsmål

Den regionala utvecklingsstrategin för Kalmar län, även kallad RUS, lägger grunden för hur länet långsiktigt ska utvecklas (Regionförbundet i Kalmar län, 2016). Till den regionala utvecklingen i länet hör flertalet strategier som är relevanta för Borgholms kommuns samhällsplanering, exempelvis besöksnärringsstrategin, livsmedelsstrategin och bredbandsstrategin. Region Kalmar län har även ett regionalt serviceprogram där de övergripande målsättningarna utgör en grund för översiktsplanens prioriteringar av landsbygden. Den regionala utvecklingsstrategin i Kalmar län grundar sig i sin tur i den nationella strategin för hållbar utveckling i hela landet som fokuserar på likvärdiga möjligheter, kompetensförsörjning, entreprenörskap, företagande samt tillgänglighet genom digital kommunikation och transportinfrastruktur.

För transportfrågor finns flertalet regionala mål och planer som kompletterar de nationella transportpolitiska målen om en effektiv, hållbar, jämställd, säker och tillgänglig transport. Den regionala transportplanen (Regionförbundet i Kalmar län, 2017) prioriterar länsvisa investeringar för all typ av transportinfrastruktur medan trafikförsörjningsprogrammet och den regionala kollektivtrafikstrategin för Kalmar län är de viktigaste styrdokumenterna för kollektivtrafiken. De regionala dokumenten är i sin tur viktiga för Borgholms kommuns förbindelser till resten av länet.

Övergripande för hela länets och Borgholms kommuns transportmål finns det regionala handlingsprogrammet för en fossilbränslefri region 2030 (Region Kalmar län, 2019), under begreppet "nooil", som grundas i Agenda 2030 och den regionala utvecklingsstrategin. Handlingsprogrammet berör också energianvändningen och det fossilbränslefria näringslivet, både regionalt och lokalt. En fossilbränslefri framtid är även ett av delmålen i länsstyrelsens klimat- och energistrategi, tillsammans med minskade utsläpp av växthusgaser och

energieffektivisering, och vägleder regionens och kommunens arbete med att minska klimatpåverkan.

För övriga samhällsmål, såsom exempelvis folkhälsomålen och barnrättspolitiska mål, hänvisas till översiktsplanen.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer (MKN) är bindande nationella föreskrifter om lägsta godtagbara miljö kvalitet. Det finns idag normer för föroreningar i utomhusluften, parametrar i vattenförekomster, kemiska föreningar i fisk- och musselvatten och för omgivningsbuller. Kommuner och myndigheter är ansvariga för att miljökvalitetsnormer följs samt att vidta de åtgärder som behövs enligt fastställda åtgärdsprogram.

Enligt 3 kapitlet 4 § plan- och bygglagen ska det av översiktsplanen framgå hur kommunen anser att miljökvalitetsnormer enligt 5 kapitlet miljöbalken ska följas. I arbetet med översiktsplanen finns förutsättningar att förutse på vilka platser och i vilka situationer som exempelvis föroreningshalter, värden för vattenkvaliteten och bullernivåer riskerar att överskridas.

Bedömd påverkan på MKN för vatten beskrivs i kapitel 6.1.

Miljökvalitetsnormerna för luft finns i luftkvalitetsförordningen (2010:477). I förordningen anges både gräns- och målvärden för luftkvaliteten. Det finns alltså både normer för hur hög koncentrationen av olika ämnen och partiklar i luften får vara som högst och normer för vilken koncentration av olika ämnen och partiklar som ska eftersträvas. Påverkan på luftkvaliteten uppstår främst i större tätorter och beror framförallt på utsläpp från trafik men kan även uppstå genom eldning i exempelvis braskaminer. I Borgholms kommun bedöms inte MKN för luft riskera att överskridas och därför hanteras frågan inte vidare i denna MKB.

Enligt förordning (2004:675) om omgivningsbuller är det endast kommuner med över 100 000 invånare och Trafikverket som är skyldiga att kartlägga bullersituationen samt upprätta åtgärdsprogram. Då Borgholms kommun har knappt 11 000 invånare är det inte relevant att bedöma påverkan på MKN för omgivningsbuller i denna MKB.

5 Planförslag och alternativ

5.1 Planförslaget – ÖP2040

Övergripande om planförslaget

Denna miljöbedömning utgår från ett utkast på planförslag från 25 mars 2022. Beskrivningen av planförslaget baseras på den versionen. Där det saknas källhänvisning är det alltid översiktsplaneutkastet som är referens.

I översiktsplanen, den så kallade ÖP2040, anges dels övergripande riktlinjer för bebyggelseutveckling respektive näringslivsutveckling inom kommunen. Dels anges riktlinjer för varje enskilt fokusområde. Därefter beskrivs planeringsförutsättningar med tillhörande riktlinjer för följande delar:

Naturvärden, Friluftsliv och rekreation, Vatten och avlopp, Klimatanpassning, Kulturmiljövärden, Infrastruktur och kommunikationer, Turism, Havsplanering, Energi, Avfall, Bostäder, Mellankommunala frågor, Areella näringar, Hälsa, risk och säkerhet, Områden av riksintresse,

För att värna de karaktäristiska landskapsvärdena och verka för en hållbar bebyggelseutveckling är översiktsplanens övergripande strategi att utveckla bebyggelsen i prioriterade knutpunkter och stråk, i första hand i anslutning till eller som komplement till befintlig bebyggelse. Syftet är bland annat att skapa ett större underlag för både kommunal service, kollektivtrafik och det lokala näringslivet samt att stärka lokalsamhällena och den sociala gemenskapen. ÖP2040 anger att ny bebyggelse ska ingå i ett tydligt socialt, ekonomiskt och ekologiskt sammanhang.

Sedan den förra kommunövergripande översiktsplanen togs fram har fem fördjupade översiktsplaner (FÖP:ar) för områden med högt bebyggelsetryck arbetats fram. ÖP2040 föreslår inte så många nya utvecklingsområden i jämförelse med den tidigare översiktsplanen, utan har som huvudsyfte att dels sammanfoga de fem fördjupade översiktsplanerna, dels fortsätta den småskaliga men framåtsyftande utvecklingsinriktningen som kommunen redan tidigare har arbetat efter. I och med den nya översiktsplanen lyfts dock utvecklingen av landsbygden samt nya utredningsområden i småorter runt om i kommunen på nytt.

I processen med att ta fram den nya översiktsplanen har nya utredningar tagits fram, såsom en översiktlig kulturmiljöanalys, analys över havsnivåhöjningen och dess möjliga påverkan på erosion och förorenade områden samt en naturvärdesinventering för hela kommunen. Resultatet från dessa har implementerats i ÖP2040.

Borgholms kommun har en gemensam vindkraftsplan tillsammans med Mörbylånga kommun (från 2011). De områdena redovisas i ÖP 2040, men är fullt utbyggda. Vindkraftsplanen är inte aktuell att uppdatera de närmaste åren, men kommunen avser att se över vindkraftsfrågan igen när det behövs en generationsväxling av vindkraftverken.

Kartorna i översiktsplanen är uppdelade dels geografiskt i tre delar, dels mer ingående för de fem fokusområdena. På grund av ett högre bebyggelsetryck har dessa fem områden tidigare utretts i fördjupade översiktsplaner, men ersätts av den nya översiktsplanen. De fem fokusområdena är från norr till söder Byxelkrok, Löttorp, Djupvik, Borgholm-Köpingsvik och Rälla-Stora Rör.

Förutom vilken typ av kategori som de respektive områdena tillhör, anges i kartorna om området är utvecklat eller ändrat jämfört med nuläget. Utvecklat innebär att den redan etablerade funktionen föreslås fortsätta utvecklas inom området. Ändrad innebär att ny användning jämfört med dagens föreslås.

I ÖP2040 anges följande riktlinjer för bebyggelseutveckling:

- För att undvika olämplig spridning ska ny bebyggelse i regel ansluta till befintlig bebyggelse.
- Sammanhållna obebyggda områden ska generellt så långt som det är möjligt bevaras obebyggda.
- All ny bebyggelse förutsätter att det finns en långsiktigt hållbar vatten- och avloppsförsörjning. Beslut som möjliggör byggnation ska särskilt beakta vattenskyddsområdena.
- Ny bebyggelse ska förhålla sig till den kringliggande miljön, såsom befintlig bebyggelse och det omgivande landskapet.
- Ny bebyggelse ska utformas för långsiktig hållbarhet, med särskild hänsyn till boendemiljö, hälsa samt barn och äldre.
- Vid lokaliseringsprövning av ny bebyggelse, för både bostäder och verksamheter, ska jordbrukets intressen särskilt beaktas.
- För att pröva om brukningsvärd jordbruksmark kan exploateras utanför de områden som markeras för bebyggelse enligt översiktsplanen ska en analys av samhällsintresset och alternativa platser ske.
- En balans på bostadsmarknaden vad gäller upplåtelseformer, efterfrågan och en socialt hållbar bostadsutveckling ska eftersträvas. En mångfald av bostadstyper ska främjas.
- Tillgängligheten till kusten får inte försämrats.
- Nödvändiga inventeringar ska genomföras för att ta hänsyn till befintliga naturvärden i detaljplane- och bygglovsärenden.
- Nödvändiga dagvattenutredningar ska tas fram inom varje detaljplaneärende.

Fokusområden i ÖP2040

De fördjupningar av den tidigare översiktsplanen från 2002 som har antagits och som ingår i både nollalternativ och planförslag (med vissa små skillnader) är följande:

- Borgholm-Köpingsvik
- Byxelkroksområdet
- Djupviksområdet
- Löttorps tätort med nära omgivningar
- Rälla, Stora Rör och Ekerum

Fokusområde Byxelkrok

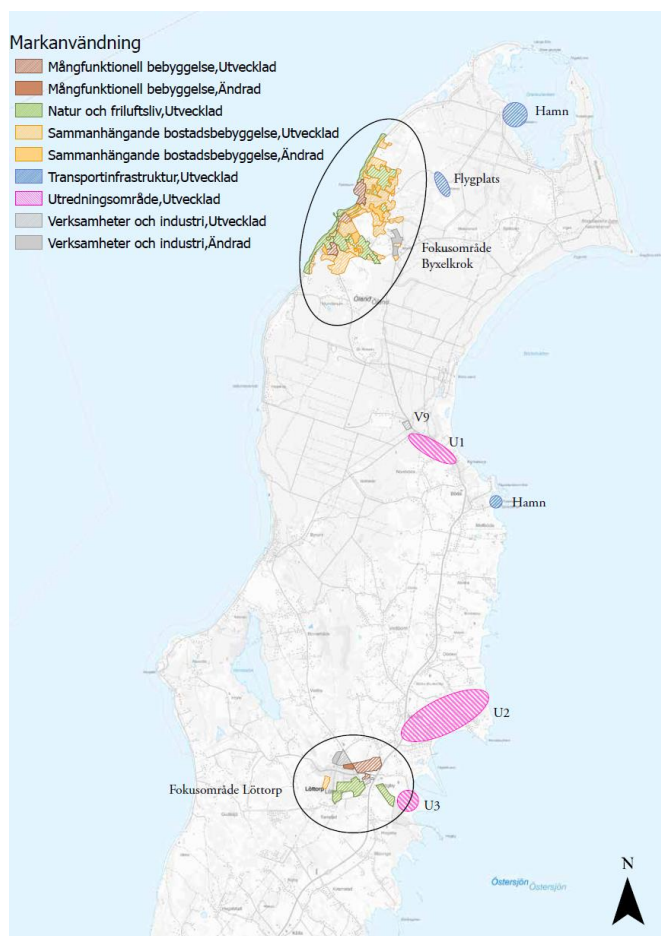
Området ligger på Ölands nordvästkust och innefattar Byxelkroks samhälle med omnejd inklusive byarna Torp, Enerum och Mellby. Byxelkrok är ett område med ett högt bebyggelsetryck samtidigt som det finns omfattande bevarandevärden och ett behov av att utreda utmaningarna i den tekniska försörjningen mer ingående. Höga natur- och kulturvärden, attraktiva rekreationsområden och närheten till havet lockar både besökare och boende till orten. Delar av området omfattas av riksintressen för naturvård, kulturmiljö och friluftsliv. Delar är också utpekade i länets naturmiljöprogram som värdefull naturmiljö respektive värdefull kulturmiljö. Se figur 4.

I och med det relativt långa avståndet till Borgholm och Kalmar är efterfrågan på fritidshus dominerande. Det övergripande målet är att Byxelkrok ska växa och utvecklas utan att befintliga värden går förlorade samt att fler ska kunna bosätta sig i Byxelkrok med omnejd.

Frågan gällande kommunal dricksvattenförsörjning är högt prioriterat, både på grund av Ölands generella vattenbrist och Byxelkroks vattentäkts höga sårbarhet. Majoriteten av fastigheterna i Byxelkrok är anslutna till kommunalt vatten. Varje bostad, verksamhet och väg inom vattenskyddsområdet ger upphov till en ökad risk att skada tälten. För att klara ett ökande vattenbehov och för att ge vattentälten ett bättre skydd har ett förslag till nytt skyddsområde med tillhörande skyddsföreskrifter för grundvattentälten nyligen tagits fram.

Utvecklingen i Byxelkrok ska enligt ÖP2040 genomsyras av följande fyra strategier:

- Människan i fokus
- Ett starkt centrum
- Områden med egen karaktär
- Länkar mellan områden

Figur 4. Utpekade utrednings- och fokusområden i Norra kommundelen (ÖP2040).

Fokusområde Löttorp

Löttorp ligger fyra mil norr om Borgholm inom ett för norra Öland typiskt odlingslandskap. Invånarantalet varierar mycket under året. Löttorp som tätort är ett ungt samhälle som fram till början av 1900-talet bestod av endast några gårdar och några små stugor. Idag är orten den enda serviceorten på norra Öland. Här finns affärer, skola, vårdcentral, bibliotek, badhus samt vård- och omsorgsboende. Löttorp är med sitt centrala läge på norra Öland, även om järnvägen försvann redan 1961, en naturlig knutpunkt och har därmed utvecklingsmöjligheter.

Fokusområde Djupvik

FÖP-området är beläget intill Kalmarsund väster om väg 136 mellan Borgholm och Löttorp. Området omfattas av byarna Djupvik, Lundebytorp och Grönvik. Planområdet avgränsas i väster av Kalmarsund och i övriga vädersträck av alvarsmark, strandängar och jordbruksmark. Djupviksvägen och Djupviks Kustväg utgör huvudvägarna inom planområdet.

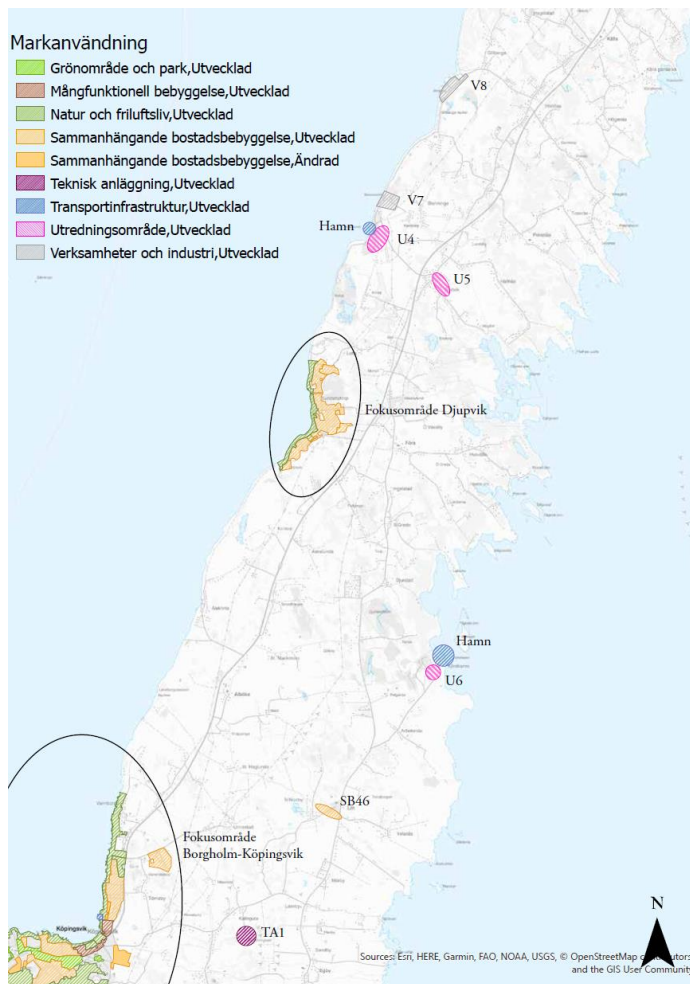
Det har länge funnits en efterfrågan på bostäder och ett högt byggtryck inom området. De undermåliga vatten- och avloppslösningarna har tidigare begränsat utvecklingsmöjligheterna, men i och med nya kommunala vatten- och avloppsledningar öppnas möjligheterna till utveckling igen. Närheten till tätorterna Borgholm och Löttorp innebär att området har förutsättningar att vara attraktivt för fler framtida permanentboende, vilket är ett av huvudmålen i utvecklingen.

Lofta Mosse är ett populärt friluftsområde och hela kustbandet, som ofta omtalas som stenkusten, har stor betydelse för områdets attraktivitet som besöksmål. Bebyggelsen inom planområdet domineras av småskalig fritidshusbebyggelse av varierad ålder.

I fördjupningen av Djupviks utveckling ligger fokus på att förstärka redan befintliga kvaliteter. Det görs genom att en avvägning mellan att inte påverka jordbruket och andra näringar negativt och samtidigt kunna möjliggöra att området utvecklas för fler boende, både permanentboende och sommarboende, samt genom bibehålla och utveckla värden för friluftsliv och tillfälliga turister. Se figur 5.

Den framtida utvecklingen av Djupvik har följande rekommendationer som utgångspunkt:

- Bevara höga värden (natur- och kultur) och utveckla befintliga kvaliteter.
- Se över bebyggelsestrukturen.
- Förstärk den historiska strukturen

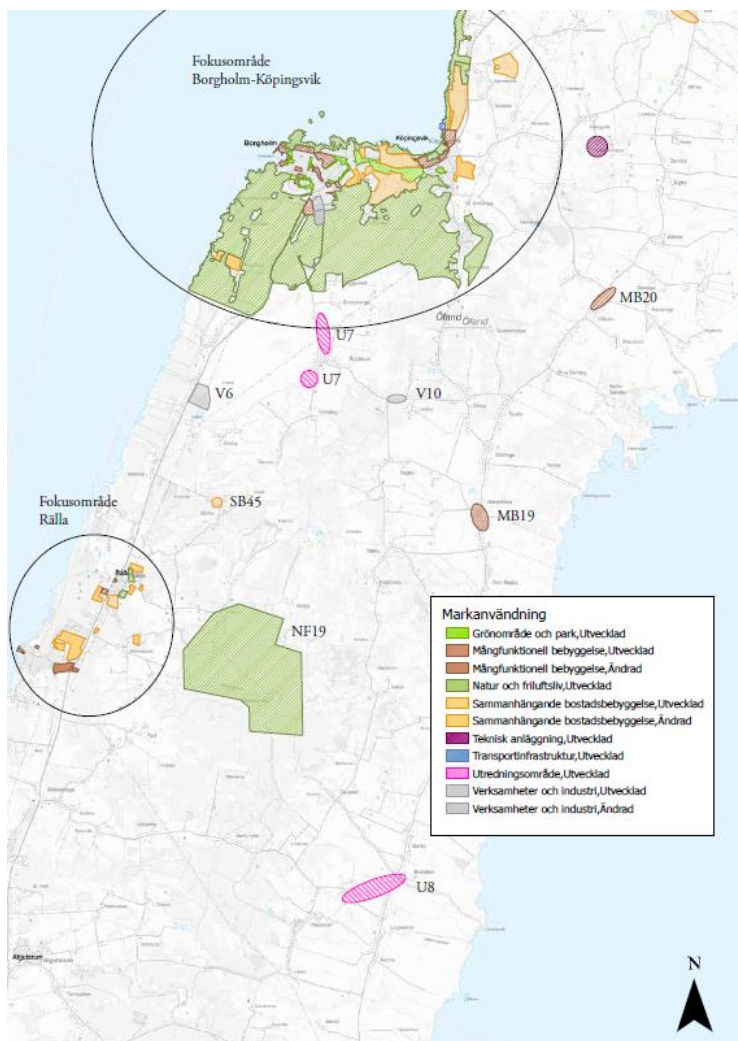
Figur 5. Utpekade utrednings- och fokusområden i Mellersta kommundelen (ÖP2040)

Fokusområde Borgholm-Köpingsvik

Borgholm och Köpingsvik har med tiden växt samman till en gemensam tätort och utgör kommunens centralort. Deras respektive ursprung skiljer sig åt där Borgholm är en stad med 200-åriga anor och Köpingsvik ett samhälle med en äldre historia och rikt med fornlämningar. Planeringsstrategierna skiljer sig därmed också åt. I Borgholm riktas fokus på att hitta strategier för hur den befintliga stadskaraktern kan bevaras och utvecklas på bästa sätt. I Köpingsvik utgör de kulturhistoriska lämningarna, kyrkan, stranden, campingarna och vägen viktiga utgångspunkter för utvecklingen. Visionen för Borgholm och Köpingsvik är att genom en naturlig utveckling av strand- och kustområdet koppla samman orterna med bostäder, badplatser, grönytor och en strandpromenad. Det finns i ÖP2040 många specifika riktlinjer för Särskilt värdefulla byggnader eller Bebyggelsemiljöer som anges för just detta fokusområde.

Fokusområde Rälla – Stora Rör

Stora Rör och Rälla har ett attraktivt läge i närhet till skola, service och med god tillgänglighet till natur- och rekreationsområden. Tidsmässigt har området en av kommunens bästa pendlingsmöjligheter till Kalmar, Borgholm och Färjestaden. Det finns potential att utveckla de två orterna med deras olikheter och samtidigt behålla deras karaktär. Genom att skapa trivsamma boendemiljöer på pendlingsavstånd är kommunens förhoppning att öka permanentboendet, och till viss del fritidsboenden, i området. Genom att öka antalet boende i orterna ökar även förutsättningarna för utbyggnad av handel och service. Se figur 6. Omgivningen består av vackra naturområden med flera historiska lämningar. Dessa tillgångar bidrar i hög grad till möjligheterna att skapa attraktivt boende och till att locka besökare och turister. Kommunen ser det därför som mycket viktigt att värna om och ta tillvara dessa resurser genom att säkerställa förutsättningarna för det rörliga friluftslivet och skydda miljöer med stora natur- och kulturvärden.

Figur 6. Utpekade utrednings- och fokusområden i Södra kommundelen (ÖP2040).

Utredningsområden i ÖP2040

Utredningsområden i Norra kommundelen

Föreslagen sammanhängande bostadsbebyggelse i följande områden: U1 Böda, U2 Sandbybaden och U3 Hagaby-Högby. Naturvärdesinventering (NVI) och dagvattenutredning krävs vid detaljplan. Höga naturvärden och strandskydd gäller för U3, samt delvis inom riksintresse för naturvård. U1 och U2 ligger inom vattenförekomst norra Ölands kustvatten. Delar av område U2 är låglänt och inte lämpligt beaktat havsnivåhöjning.

Fortsatt utveckling i befintligt område för lättare industri (V9). Ett för vatten instängt område finns i västra delen av området. Ligger i anslutning till ett Natura 2000-område samt potentiellt förorenat område.

Inom området finns även en flygplats, samt hamnar vars funktion ska säkerställas enligt beskrivningen i ÖP2040.

Utredningsområden i Mellersta kommundelen

Föreslagen sammanhängande bostadsbebyggelse i U4 Sandvik, U5 Södvik och U6 Kårehamn. NVI och dagvattenutredning krävs vid detaljplan. Riksintresse kulturmiljö för U4 och U6. Havsnivåhöjning behöver eventuellt beaktas i U5.

Befintlig stenindustri där fortsatt och utvecklad användning föreslås (V7) samt befintligt stenbrott i Gillberga (V8) där fortsatt och utvecklad användning föreslås. Området ligger inom riksintresse för kulturmiljövård, friluftsliv och naturvård samt i anslutning till ett Natura 2000-område.

Möjlighet till ny bebyggelse i ett delvis detaljplanelagd område (SB46). Naturvärdesinventering och dagvattenutredning krävs vid detaljplan.

Deponi och insamling samt hantering av grovavfall och farligt avfall i TA1 Kalleguta.

Inom området finns även en hamn, vars funktion ska säkerställas.

Utredningsområden i Södra kommundelen

Föreslagen sammanhängande bostadsbebyggelse i två områden i U7 Råpplinge. NVI och dagvattenutredning krävs vid detaljplanering. Högt naturvärde, jordbruksmark norr om och kulturmiljövärden.

Föreslagen mångfunktionell bebyggelse i U8 Spjutterum – Runsten. Här behöver särskild hänsyn tas till höga kulturmiljövärden med kyrkomiljö samt område av riksintresse för kulturmiljövård.

Befintlig stenindustri där fortsatt och utvecklad användning föreslås (V6) samt lättare industriverksamhet, tvätter i vattenskyddsområde (V10).

Möjlighet till ny bebyggelse i MB19 Gärdslösa. NVI och dagvattenutredning krävs vid detaljplan. Potentiellt förorenad mark, riksintresse kulturmiljövård.

Möjlighet till ny bebyggelse i MB20 Bredsättra. Inom riksintresse för kulturmiljövård samt potentiellt förorenad mark.

Möjlighet till ny bebyggelse i SB45. NVI och dagvattenutredning krävs vid detaljplan. Inom riksintresse naturvård.

Höga natur-, kultur och rekreationsvärden i NF19 Mittlandsskogen. Området ska stärkas och området tillgängliggöras genom förbättrade vandringsleder och skyltning.

5.2 Nollalternativet

Övergripande om nollalternativet

En MKB ska innehålla en beskrivning av miljöns sannolika utveckling om planen inte genomförs, ett så kallat nollalternativ.

För Borgholms kommun utgörs nollalternativet av översiktsplanen från 2002 med tillhörande fördjupningar och tillägg i form av vindkraftsplan. Det innebär att nollalternativet har många likheter med planförslaget i och med att de fördjupade översiktsplaner som är antagna kommer att infogas i den nya ÖP2040 i form av fokusområden. Det finns dock några små skillnader i FÖP-områdena, som beskrivs kort nedan.

En större skillnad mellan nollalternativet och planförslaget utgörs av de områden som är placerade utanför FÖP-områdena som utgår helt i och med den nya ÖP2040, se nedan under avsnitt 4.2.3.

I översiktsplanen från 2002 anges övergripande mål för olika kategorier såsom kommunikationer, natur- och kulturmiljöer, bebyggelseutveckling osv. Där finns även sockenvisa redovisningar med beskrivningar av planerade förändringar för den framtida mark- och vattenanvändningen. Dessa övergripande mål beskrivs nedan under avsnitt 4.2.2.

Viktiga antaganden för nollalternativet är att exploateringen inte kommer att ske lika strategiskt eftersom det i detta alternativ inte finns ett helhetsgrepp i den fysiska planeringen för områdena utanför FÖP-områdena.

I konsekvensanalysen av nollalternativet ligger fokus på de skillnader som finns mellan planförslaget och nollalternativet.

FÖP-områdena

Följande områden ingår i nollalternativet i och med att de är antagna fördjupningar av översiktsplanen från 2002. Se figur 7:

- Borgholm-Köpingsvik
- Byxelkroksområdet
- Djupviksområdet
- Löttorps tätort med nära omgivningar
- Rålla, Stora Rör och Ekerum

Figur 7. Fördjupande översiktsplaner tillhörande den nu gällande ÖP 2002.

Samtliga fem FÖP-områden har infogats i nya ÖP2040 (fokusområden) vilket innebär att planförslag och nollalternativ är i princip identiska vad gäller just dessa områden. Följande undantag finns:

Ett område i norra delen av Byxelkrok (15) finns med i nollalternativet men utgår i ÖP 2040 på grund av otydlig och svagt utpekad bostadsutveckling i FÖP Byxelkrok samt på grund av höga kulturmiljövärden.

Ytterligare ett objekt (20) utgår i södra delarna av Byxelkrok. Det stora kulturhistoriska värdet i området består i det gamla kulturlandskapet med alvarsmark, jordbruksmark och äldre bebyggelse och vägsträckningar.

Några områden (3-4 stycken) som är utpekade i FÖP Löttorp utgår, dels på grund av jordbruksmark dels på grund av svag efterfrågan (objekt 11-14).

I övrigt finns inga skillnader i markanspråk mellan nollalternativet och planförslaget. Det kan dock finnas skillnader i riktlinjer, vilket inte har studerats närmare i denna MKB.

Övergripande mål i ÖP 2002

I översiktsplanen från 2002 (Borgholms kommun, 2002) anges övergripande mål som kan anses vara vägledande för ett antal miljöaspekter. Dessa har angetts nedan.

Natur- och kulturvärden

De natur- och kulturvärden som gjort Öland till ett av Sveriges skönaste landskap ska värnas. Vid nyetableringar och utveckling av jordbruksföretag måste hänsyn tas till dessa värden.

Ölands stora natur- och kulturvärden ska långsiktigt bevaras och utvecklas så långt detta kan ske med rimlig hänsyn till utvecklingen av andra näringar som jordbruk, turism och energiproduktion.

Ölands unika natur- och kulturarv ska levandegöras och göras tillgängligt för alla.

Ingrepp som hotar natur- och kulturvärden bör noga övervägas.

Ölands öppna odlingslandskap ska bevaras, den traditionella markanvändningen bibehållas och den biologiska mångfalden säkras.

Miljö- och riskfaktorer

Nyttjandet av mark- och vattenområden ska ske så att miljön och människors hälsa och säkerhet inte äventyras.

Allmänna intressen (Regionförbundet i Kalmar län, 2016)

Naturresurserna ska användas på ett sätt som dels främjar en långsiktig hushållning, dels möjliggör långsiktig utkomst för Ölands befolkning.

Vid konflikt mellan olika intressen ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål som de är bäst lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och föreliggande behov – sett ur såväl ett lokalt, regionalt, nationellt som internationellt perspektiv.

Borgholm och omvärlden

Olika former av regional samverkan ska etableras, bland annat samarbete med Östersjöns öar. EU:s möjligheter till utvecklingsstöd ska beaktas.

Miljön i Östersjön ska förbättras.

Tätort och landsbygd

Ett väl fungerande samspel mellan tätort och landsbygd eftersom det är grundläggande för Ölands utveckling.

Hushållning med Ölands naturresurser – jordbruksmark, lövskog, stenbrott med mera.

Kretsloppsanpassade lösningar.

Kretsloppsanpassade natur- och kulturvårdsinsatser.

Den biologiska mångfalden får inte minska – den ska helst öka.

Uttekade utvecklingsområden i ÖP 2002

I översiktsplanen från 2002 finns även ett antal övriga områden utpekade för bostäder eller verksamheter, som utgår i och med den nya ÖP2040. Dessa områden som alltså finns med i nollalternativet är i många fall placerade på jordbruksmark.

Dessa beskrivs kortfattat nedan:

Öster om Djupvik

Ett område öster om Djupvik, vid Föra Kyrkgata är utpekade för bostäder i ÖP från 2002, vilket utgår. Bebyggelse kan fortfarande tillkomma genom förhandsbesked, jordbruksmark.

Alböke bygata, norr om Borgholm

Utpekad för bostäder i ÖP från 2002, men i nya översiktsplanen. Bebyggelse kan fortfarande tillkomma genom förhandsbesked.

Nära Ekerumsbadet och Halltorp

Ett utvecklingsområde för bostäder som finns med i ÖP 2002 samt ett utpekad industriområde utgår.

Rälla och Stora Rör

Två områden utmed Rälla strandväg är utpekad för bostäder i FÖP Rälla utgår på grund av att de numera ligger inom naturreservat och strandskydd. Ytterligare några områden utgår på grund av jordbruksmark. Ett område strax söder därom utmed Torpvägen utgår på grund av strandskydd.

Sättra

Ett utvecklingsområde för industri utgår.

5.3 Andra rimliga alternativ

En MKB ska enligt 6 kapitlet 12 § miljöbalken identifiera, beskriva och bedöma rimliga alternativ med hänsyn till planens syfte och geografiska räckvidd. Den geografiska räckvidden av en ÖP är lagstadgad varför det i detta fall endast kan handla om alternativa utformningar av planen.

I kommunens översiktsplanearbete har inte studerats eller övervägts några andra utformningar av översiktsplanen än den som nu har utarbetats. Några rimliga alternativ att behandla i MKB:n finns således inte.

De områden som har presenterats under avsnitt 5.2 ovan och som har valts bort i förhållande till den tidigare översiktsplanen visar på några av de överväganden som kommunen har gjort i arbetet med ÖP2040.

5.4 Anpassningar under planprocessen

Borgholms kommun har vid utpekandet av utredningsområden i ÖP2040 beaktat nedanstående underlag för att styra mot en lämplig mark- och vattenanvändning. Med lämplig markanvändning menas att mark- och vattenområden används på det lämpligaste sättet med hänsyn till dess beskaffenhet, läge och behov. Användningen ska säkerställa viktiga värden och funktioner idag och för framtiden, samt främja en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper och en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt.

- Riksintressen, strandskydd, våtmarker och markfuktighetsindex, klimatanpassning - havsnivåhöjning och lågpunkter, vattenskyddsområden, förorenade områden, bevarandeplan för odlingslandskapet, fornlämningar samt skyddad natur.
- Närhet till offentlig- och kommersiell service, befintlig infrastruktur och kommunikationer.

Ett antal områden har också utgått jämfört med gällande översiktsplan från 2002. Främst för att minimera eventuell negativ påverkan på natur- och friluftslivsvärden, vattenskydd samt för att minimera inlämpningen av jordbruksmark.

Efter att planförslaget till ÖP2040 tagits fram har Sweco gjort en miljöbedömning av planförslaget (utkast daterat 25 mars). De anpassningar och åtgärder som miljöbedömningen mynnat ut i redogörs för i denna MKB och dessa kommer att vägas in i fortsatt planprocess.

6 Miljökonsekvenser

6.1 Vattenkvalitet och dricksvattenförsörjning

I detta kapitel bedöms konsekvenser för vattenkvaliteten utifrån risk för påverkan på miljökvalitetsnormer för vatten. Hantering av dagvatten samt avloppsvatten påverkar vattenkvaliteten och därför beskrivs också hur ÖP2040 beskriver dessa frågor. Förutom vattnets kvalitet är också själva tillgången på vatten en mycket prioriterad fråga och ett särskilt fokus ligger därför på just vattenförsörjning i detta avsnitt.

Bedömningsgrunder

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer (MKN) är juridiskt bindande och enligt plan- och bygglagen ska miljökvalitetsnormerna följas vid all planläggning. Av en översiktsplan ska det framgå hur kommunen avser att följa gällande MKN. Miljökvalitetsnormerna omfattar ekologisk och kemisk ytvattenstatus samt kemisk och kvantitativ grundvattenstatus. Vid sidan av MKN för yt- och grundvatten finns det även miljökvalitetsnormer för hav. Sveriges havsområden har delats in i två förvaltningsområden: Nordsjön och Östersjön.

Syftet med normerna är att säkra vattenkvaliteten. En miljökvalitetsnorm för vatten beskriver den kvalitet en så kallad vattenförekomst ska ha nått vid en viss tidpunkt. Alla vattenförekomster ska uppnå det som inom vattenförvaltning kallas god status och den får heller inte försämrats. En vattenförekomst får alltså inte påverkas negativt av exempelvis ändrad markanvändning eller etablering av verksamheter så att statusen blir försämrad.

Öland tillhör Vattenmyndigheten för Södra Östersjöns vattendistrikt, vilket sträcker sig längs Östersjökusten från Bråviken i norr till Kullens spets i norra Öresund i väster. Hela Öland tillhör ett och samma avrinningsområde inom vilket den västra landborgen (strandvall) utgör den huvudsakliga vattendelaren. Det finns elva vattendrag, en sjö (Hornsjön) och fem kustvatten som tillsammans utgör kommunens 17 ytvattenförekomster. Därtill finns nio grundvattenförekomster.

15 av ytvattenförekomsterna har statusklassningen måttlig status och en har dålig status. Hornsjön har otillfredsställande status. Miljökvalitetsnormen är god status 2027 för två av vattendragen samt god status 2033 för nio vattendrag och sjön. Samtliga kustvatten har MKN god status 2039. Grundvattenförekomsterna har MKN god kemisk och kvantitativ status. Av nio grundvattenförekomster har sju otillfredsställande kvantitativ status och en även otillfredsställande kemisk status. (kommun, 2013)

Etappmål, dagvattenhantering i befintlig bebyggelse

De kommuner där det finns risk för betydande påverkan av dagvatten på mark, vatten och den fysiska miljön i befintlig bebyggelse, har senast 2025 genomfört en kartläggning och tagit fram handlingsplaner för en hållbar dagvattenhantering samt påbörjat genomförandet av planerna.

Etappmål, dagvattenhantering i ny eller ändrad bebyggelse

Alla kommuner har senast 2023 integrerat en hållbar dagvattenhantering i planläggning av ny bebyggelse eller vid påtagliga ändringar av befintlig bebyggelse.

Förutsättningar

Öland ligger i så kallad regnskugga och får förhållandevis lite årsnederbörd jämfört med västkusten. Normalt faller mest regn i juli och september och utgör då nederbörd som inte kan bilda grundvatten utan avdunstar eller tas upp av växtlighet. Den viktigaste tiden för grundvattenbildning är i stället november till mars. Därför är höstregn och snö viktiga faktorer som styr tillgången på grundvatten nästkommande år. Samtidigt är magasineringskapaciteten för grundvatten begränsad på Öland eftersom jordtäckan ofta är tunna. Det finns också risk för saltvatteninträngning i berggrunden, vilket påverkar möjligheten till nyttjande av grundvatten som dricksvatten därifrån.

I Borgholms kommun finns nära 80 torrlägnings- och dikningsföretag samt ett antal ytterligare avvattningsföretag. Samma vattendrag omfattas ibland av flera avvattningsföretag då en utdikning kan ha skapat behov av avvattningsnedströms. Detta har över tid medfört att flödessäsongerna är snabba och korta med de allra högsta flödena några veckor mellan februari och mars. Dikningen har även medfört att grundvattenytan har sänkts över tid, vilket har ökat sårbarheten för torka.

Kommunens särskilda geologiska och hydrologiska förutsättningar gör sårbarheten för yt- och grundvattnet generellt stor. I kombination med periodvis vattenbrist utgör vatten- och avloppsfrågornas långsiktiga lösningar en viktig framtidsfråga. Ölands säregna natur är särskilt känslig och andelen skyddad natur är stor vilket gör att påverkan från undermåliga enskilda avlopp kan vara betydande.

Kommunens VA-plan (Borgholms kommun, 2013) är vägledande för en långsiktig och effektiv VA-planering och bidrar tillsammans med kommunens VA-policy till kommunens utveckling.

Dricksvattnet i kommunen kommer antingen från ytvatten eller grundvatten. Några av vattenresurserna inom kommunen är klassade som regionalt viktiga: Solbergafältet inklusive Lindby, Löttorpsformationen och Rällaformationen. Solbergafältet är även klassad som stor, vilket innebär att den på ett hållbart sätt ska försörja 20 000 personer eller fler med dricksvatten.

Dricksvattenbristen är redan idag ett problem på Öland, men förväntas förvärras med ett förändrat klimat (se avsnitt 6.2). Enligt VA-planen är grundvattenbildningen generellt tillräcklig för befolkningens behov i Borgholms kommun men lokalt kan bristen på vatten vara stor. Vattenproduktionen är hårt pressad sommartid på grund av den stora befolkningsökningen då.

Större avloppsreningsverk finns i Borgholm, Sandvik, Böda och Byxelkrok.

Planförslagets innehåll

I den nya översiktsplanen har fyra utvecklingsteman lyfts, som beskriver hur kommunen genom samhällsplanering kommer att arbeta mot målen och redogör för prioriteringar för den kommande planeringen. Ett av dessa teman är Värna vattnet och följande prioriteringar anges:

- Säkerställ en långsiktigt hållbar dagvattenhantering i hela kommunen
- Öka grundvattenbildningen och säkra dricksvattenförsörjningen
- Minska näringsläckaget
- Tillskapa vattenmiljöer i landskapet

Det anges även som en åtgärd att en kommunövergripande dagvattenstrategi ska tas fram. Planen anger utbyggnad av kommunalt VA som en förutsättning för exploatering i vissa utredningsområden (där så krävs).

Följande riktlinjer med koppling till dagvatten och MKN anges i ÖP2040:

- Målet god status enligt MKN ska gälla som grund för kommunens åtgärder, beslut och planering
- Grundvatten, sjöar, vattendrag, vikar och våtmarker skyddas mot åtgärder som negativt kan påverka vattnets kvalitet och kvantitet. Befintlig status får ej försämrats.
- Minska vattenburen näringstillförsel till Östersjön och öka kvarhållningen av ytvatten genom rehabilitering och återställande av våtmarker, svåmytor och reglerad dränering.
- Samverkan ska ske mellan flera olika aktörer i planprocessen för att säkerställa att vattenfrågorna prioriteras.
- Arbeta aktivt med ekosystemtjänsternas funktioner för vatten, både kvalitativt och kvantitativt.
- Planeringen, utförandet och underhållet av dricks-, avlopps- och dagvattenhanteringen ska vara långsiktiga och inkludera tänkbara framtida ändrade förutsättningar, såsom klimatförändringar.
- Dricks-, avlopps- och dagvattenplanering ska finnas med i ett tidigt skede vid kommunens fysiska planering.
- Belastning på recipient och dagvattennät ska minimeras genom fördröjning och tröga system.
- Dagvattenhanteringen ska vara säker, ha samhälls- och miljömässig nytta och ge ett mervärde genom flerfunktionella, estetiskt tilltalande lösningar.
- Dagvattnet ska hanteras säkert för byggnader och värdefull natur och ska anpassas till kommande klimatförändringar.
- Nödvändiga dagvattenutredningar ska tas fram inom varje detaljplane-ärende.

Följande riktlinjer med koppling till vattenförsörjning och vattenskyddsområden anges i ÖP2040:

Översiktsplanen anger att ny bebyggelse under inga omständigheter får inverka negativt på den allmänna dricksvattenförsörjningen. Dessutom listas följande övergripande riktlinjer:

- Inom primär skyddszon för vattentäkt bör ingen ny exploatering tillåtas.
- Inom primär skyddszon för Solbergafältet ska ingen ny exploatering tillåtas
- Inom sekundär och tertiär skyddszon för vattentäkt ska nya tomter tillåtas endast om de kan anslutas till kommunalt avlopp.
- Befintlig bebyggelse inom vattentäkt ska anslutas i enlighet med VA-planen.

- För verksamheter eller åtgärder som kan inverka negativt på vattentäktens kvalitet eller kvantitet gäller tillståndsprövning, skyddsåtgärder eller försiktighetsmått.
- Vattenskyddsföreskrifterna ska följas och hållas uppdaterade
- Information om vattenskyddsföreskrifterna ska nå alla berörda fastighetsägare
- Skyddet av vattentäkter ska säkerställas med insatser som minskar risken för föroreningar från vägtrafiken.

Det anges som en åtgärd i ÖP2040 att en kommunal vattenresursplan kopplad till översiktsplanen kommer att tas fram med åtgärder för att öka kvarhållning av ytvatten.

Konsekvenser av planförslaget

Dagvattenhantering och vattenkvalitet

Utvecklingstemat "Värna vattnet" med tillhörande prioriteringar lyfts tidigt i översiktsplanen och frågor kopplade till vattenkvalitet och vattenförsörjning ges på så sätt en särskild tyngd. Att en kommunövergripande dagvattenstrategi ska tas fram ger ökade möjligheter till en förbättrad dagvattenhantering och därmed ökad möjlighet till förbättrad vattenkvalitet i recipienter. I dagvattenstrategin bör även den kartläggning som ska ha genomförts enligt etappmål för dagvatten och de handlingsplaner för en hållbar dagvattenhantering som ska ha tagits fram till år 2025 integreras.

En väl planerad dagvattenhantering är avgörande för att minska den negativa påverkan på kustvattenmiljön och andra vattenförekomster. I ÖP2040 anges flera riktlinjer för vatten som höjer ambitionsnivån i förhållande till den tidigare översiktsplanen. Särskilt tydligt blir det med riktlinjen att dagvattenfrågan behöver säkerställas vid varje detaljplaneärende. Detta ger goda förutsättningar för positiv påverkan framför allt för de så kallade utredningsområdena. Utbyggnaden i fokusområdena har tidigare utretts i samband med antagande av de fem fördjupade översiktsplanerna och det finns ofta bra och tydliga riktlinjer samt en tydlig koppling till VA-planen.

I översiktsplanen hänvisas till rapporten Samhällsnära våtmarker från 2012 för berörda fokusområden, vilket är positivt. De identifierade områdena utgör platser dit dagvattnet naturligt söker sig och det står i ÖP2040 att dessa med fördel kan utredas vidare för fördröjningsmagasin och/eller rening.

I Borgholms kommun finns cirka 130 verksamheter som är tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken. Det saknas i översiktsplanen riktlinjer för att hantera risker för vattenmiljön kopplade till miljöfarliga verksamheter. Enligt ÖP2040 är industriområdena i kommunen lokaliserade så att de olyckstyper som antas kunna inträffa bedöms bli begränsade inom industriområdenas gränser.

I ÖP2040 är det framför allt hamnarna som har identifierats utgöra en risk vad gäller utsläpp av petroleumprodukter, kemikalier samt utsläpp av näringsämnen. Dessa områden ligger inom områden som kan komma att översvämmas. Övriga potentiellt förorenade områden som har markerats i ÖP2040 befinner sig inte inom säkerhetsnivån för stigande hav.

Den planerade utbyggnaden inom Borgholms kommun kommer att innebära en risk för ökad belastning av föroreningar och näringsämnen till recipienter, vilket

kan innebära risk för negativa konsekvenser. Samtidigt innebär de ambitiösa riktlinjerna i ÖP2040 att förutsättningarna är goda att en hållbar dagvattenhantering kommer att planeras inom område, vilket krävs för att garantera att vattenförekomster inte kommer att påverkas negativt. Det är viktigt att en negativ påverkan på vattenkvalitet och MKN undviks och att grundläggande kvalitetskrav på dricksvatten- och avloppshantering kan garanteras.

Under förutsättning att de riktlinjer och åtgärder som anges i ÖP2040 följs, bedöms planen innebära positiva konsekvenser med avseende på dagvattenpåverkan. Dock innebär utbyggnad inom tidigare obebyggda områden alltid en risk för negativa konsekvenser på vattenkvaliteten i recipienterna, men denna risk kan minimeras i och med de ambitiösa riktlinjerna och åtgärderna. Vad gäller befintlig bebyggelse så kan riktlinjerna i översiktsplanen liksom den dagvattenstrategi som ska tas fram innebära möjligheter till positiva konsekvenser för vattenkvaliteten och på så sätt bidra till att MKN ska kunna uppnås.

Dricksvattenförsörjning

Utbyggnaden inom kommunen, i anslutning till känsliga vattenmiljöer, utgör en risk för negativa konsekvenser för vattenförsörjningen. Som en åtgärd i ÖP2040 anges det att en kommunal vattenresursplan kopplad till översiktsplanen kommer att tas fram med åtgärder bland annat för att öka fördröjning av ytvatten. Detta är positivt ur vattenförsörjningssynpunkt och i planeringen behöver även påverkan vid turism ingå. Det görs en tydlig koppling till den redan tidigare antagna VA-planen, vilket är positivt.

Inom kommunen finns flera känsliga vattentäkter med tillhörande skyddsområden. Solberga vattentäkt försörjer större delen av kommunen med vatten. Det anges i ÖP2040 att ingen exploatering ska tillåtas inom primär skyddszon för vattentäkten. Byxelkroks vattentäkt har en mycket hög sårbarhet och enligt ÖP2040 ger varje bostad, verksamhet och väg inom vattenskyddsområdet upphov till en ökad risk att skada tälken. Ett förslag till nytt skyddsområde har nyligen tagits fram för att skydda tälken bättre. I princip hela Löttorp omfattas av vattenskyddsområde för Hornsjöns ytvattentäkt och stora delar av Rälla omfattas av vattenskyddsområde. I ÖP2040 anges att all ny bebyggelse ska kopplas till det allmänna VA-nätet i Rälla samt att lokalt omhändertagande av dagvatten ordnas i anslutning till varje nytt bebyggelseområde.

I Borgholms kommun är väg 136 rekommenderad väg för transport av farligt gods. Farligt gods får även transporteras på alla vägar som inte är belagda med restriktioner från länsstyrelsen. Det anges i ÖP2040 att en övergripande analys ska utföras över de platsspecifika riskerna av farligt gods vid framtagandet av detaljplaner.

Sammantaget bedöms planen ge upphov till förväntade positiva konsekvenser för vattenförsörjningen i och med riktlinjerna och det faktum att en vattenresursplan ska tas fram. Dock innebär planerad utbyggnad i känsliga områden en risk för negativ påverkan på vattentäkterna. Om riktlinjerna följs bedöms dock risken för negativa konsekvenser minska.

Konsekvenser av nollalternativet

Den VA-plan för Borgholms kommun som finns framtagna har som övergripande syfte att vägleda kommunen i den framtida VA-försörjningen. Den täcker både dricksvatten- och spillvattenförsörjning samt inom tätorterna även hantering av dag- och dräneringsvatten. I nollalternativet saknas dock många av de riktlinjer och åtgärder som anges i nya ÖP2040. Det innebär att förutsättningarna bedöms vara något sämre än för planförslaget. För fokusområdena finns dock riktlinjer som är mer anpassade utifrån platsförutsättningar och som i flera fall är mera detaljerade än vad som framgår i nya ÖP2040.

Nollalternativet bedöms innebära en risk för negativa konsekvenserna för vattenkvaliteten och för vattenförsörjningen. För utbyggnad i FÖP-områdena finns dock riktlinjer och åtgärdsförslag som kan mildra risken för negativa konsekvenser.

6.2 Klimatanpassning

Bedömningsgrunder

I ÖP2040 hänvisas till den nationella strategin för klimatanpassning som anger att långsiktig hållbarhet ska vara en av de vägledande principerna för klimatanpassningsarbetet. Man listar även länsstyrelsens identifierade åtgärder med synergieffekter mellan minskad klimatpåverkan och klimatanpassning.

Förutsättningar

Klimatförändringarna kommer att medföra varmare temperaturer och värmeböljor, stigande havsnivåer, en ökad risk för långvarig torka, kraftigare skyfall och fler översvämningar av vattendrag. De mest påtagliga förändringarna i Borgholms kommun bedöms vara höjda havsnivåer och torkan som uppstår med ett generellt varmare klimat och längre värmeböljor. Även framtidens kraftigare skyfall kan få en påtaglig påverkan för kommunen.

Borgholms kommun har långa kuststräckor som gör havsnivåhöjningen till en prioriterad fråga. Framför allt de norra och östra delarna av kommunen samt centralorten ligger låglänt, vilket kan medföra risk för översvämning av samhällsviktiga funktioner.

Översiktsplanen är ett viktigt instrument för att hantera klimatanpassning då den skapar ramarna för efterföljande planering. Klimatanpassning har även regionala och mellankommunala kopplingar då många av klimatfrågorna sträcker sig utanför kommungränsen och kräver samordning.

Kalmar län är ett av områdena i Sverige med minst nederbörd och Öland har i sin tur minst nederbörd i länet. I och med ett förändrat klimat kommer nederbörden att öka men likaså perioderna med torka i både marken och i vattenmagasin.

Både översvämningar, höjda havsnivåer och ett varmare och fuktigare klimat kan utgöra stora påfrestningar och skador på kulturmiljön, genom bland annat mögel och röta. Dessutom hotas många forn- och kulturmiljölämningar längs med kusten av översvämning. Även naturvärden påverkas av effekterna av ett förändrat klimat.

Planförslagets innehåll

Riktlinjer och åtgärder

I ÖP2040 anges som åtgärder att man kommer att ta fram en strategi för att minska risken för översvämningar till följd av skyfall, samt att man ska ta fram en övergripande strategi för klimatanpassning i kommunen. Vidare anger ÖP2040 att översvämningens risk till följd av skyfall ska beaktas i all dagvattenplanering.

Följande riktlinjer anges i ÖP2040:

- Hänsyn till ett förändrat klimat ska tas vid all framtida planläggning av mark och vatten. Vid exploatering ska förutsättningarna för översvämning bedömas i plan- och bygglovsärenden och eventuella skyddsåtgärder säkerställas.
- Ny bebyggelse ska placeras med en grundläggning på 2,8 meter över nollplanet i RH 2000. Ny bebyggelse får placeras lägre än föreskriven höjd om utredning konstaterat att skyddsåtgärder är genomförbara samt att beslut om åtgärd har fattats. Anläggningar och kompletteringar med enklare funktioner som är beroende av strandnära läge kan tillåtas på lägre höjd.
- Vid planläggning av områden som riskerar att översvämmas av havsnivåhöjningen ska lämpliga skyddsåtgärder säkerställas.
- Planeringen ska utgå från uppdaterat kunskapsunderlag och vara flexibelt för nya nationella och regionala rekommendationer och riktlinjer.
- Kommunen ska arbeta aktivt med ekosystemtjänster för klimatanpassning.
- Grönskans betydelse för klimatanpassning ska inkluderas i ett tidigt skede i detaljplaneringen. Åtgärder som stärker biologisk mångfald och ekosystemtjänster bör prioriteras.
- Strukturer som jämnar ut flödena vid skyfall och fördröjer avrinningen ska skapas. Ytor ska utformas som multifunktionella ytor.

Konsekvenser av planförslaget

Riktlinjer och åtgärder

Riktlinjer och åtgärder kopplat till klimatanpassning är i huvudsak ambitiösa i ÖP2040. Som en åtgärd i ÖP2040 anges att man kommer att ta fram en strategi för att minska risken för översvämningar till följd av skyfall samt att man ska ta fram en övergripande strategi för klimatanpassning i kommunen. Detta är positivt för den långsiktiga planeringen vid genomförandet av detaljplaner och bedöms ge positiva konsekvenser i förhållande till nuläget. ÖP 2040 anger att översvämningens risk till följd av skyfall ska beaktas i all dagvattenplanering. Det är viktigt att klimatanpassningsstrategin även omfattar förslag på åtgärder för befintlig bebyggelse och infrastruktur kopplat till havsnivåhöjning.

Det anges i ÖP2040 att lämpliga skyddsåtgärder ska säkerställas vid planläggning av områden som riskerar att översvämmas av havsnivåhöjningen. I ÖP2040 anges att inför beslut om åtgärdsförslag för havsnivåhöjningen ska platsens specifika förutsättningar utredas vidare. Vad som kan anses vara lämpliga skyddsåtgärder behöver dock även ställas i relation till lämplig markanvändning.

Att ny bebyggelse ska placeras med en grundläggning på 2,8 meter över nollplanet i RH 2000 innebär inte någon större förändring jämfört med nuläget i och med att detta har följts i den dagliga planeringen redan tidigare. Kommunen har sedan 2015 ett beslut (fattat av samhällsbyggnadsnämnden) att följa länsstyrelsens rekommendation att som regel inte placera ny bebyggelse under 2,8 meter under medelvattennivån för att anpassa kommande bebyggelse till en stigande havsnivå. I och med ÖP2040 inkluderas 2,8 metersriktlinjen i den strategiska planeringen i kommunen, vilket innebär en fördel.

I och med framtida klimatförändringar kommer dricksvattentillgången riskera att påverkas, se avsnitt 6.1. Ett varmare klimat medför även konsekvenser för jordbruket såsom torka, skadeangrepp och kraftigare översvämningar. Turismnäringen kommer också att påverkas av klimatförändringarna, inte minst på grund av en höjd havsnivå. Växt- och artsammansättningen förväntas förändras av de olika effekterna av ett förändrat klimat. Även kulturmiljön riskerar att skadas av översvämningar, höjda havsnivåer och ett varmare, fuktigare klimat. ÖP 2040 försöker samlat se till dessa aspekter då de med riktlinjer visar på betydelsen av att säkerställa grönskan i olika former av ekosystemtjänster.

Markanspråk

I arbetet med framtagandet av utvecklingsområden i översiktsplanen har instängda områden beaktats och ÖP2040 anger att särskild hänsyn behöver tas till vattenområden som är instängda. Utvecklingen intill tätorter innebär ofta en utbyggnad i strandnära lägen vilket innebär en risk ur översvämningssynpunkt. Om de föreslagna riktlinjerna följs bedöms det dock finnas möjligheter till positiva konsekvenser vid ett genomförande av planförslaget.

I samband med framtagandet av ÖP2040 har det utförts en övergripande analys (Norconsult, 2021) av stigande havsnivåer i kommunen och vilken bebyggelse och infrastruktur det påverkar. Sammantaget påverkas mest bebyggelse utmed kommunens östkust, inom Borgholms tätort och i samhällen utmed Grankullaviken av havsnivåhöjningen. Havsnivåhöjningen riskerar även att omfatta förorenade områden och det finns därmed en risk för spridning av föroreningar till vatten, se avsnitt 6.1. Samtliga fokusområden, utom Lötörps tätort med omgivning ligger inom utpekat område för stigande havsnivåer, vilket i ÖP2040 kallas "säkerhetsnivå stigande hav". Detta innebär att det är viktigt att säkerställa både att enskilda tillkommande byggnader och infrastruktur ligger över 2,8 meter såväl som att planera för skyddsåtgärder för fokusområdena i stort.

ÖP2040 redovisar även "fokusområden stigande hav", som en översiktlig riskbedömning avseende stigande havsnivåer och dess påverkan på den redan bebyggda miljön i Borgholms kommun (Norconsult, 2021). "Fokusområden stigande hav" utgör en grund för framtida, djupare analyser kring åtgärder mot den stigande havsnivån. För vissa områden anges specifika förslag på åtgärder då det är delar av kommunen där många objekt påverkas samt där potentiellt förorenade och/eller erosions- och skredskänsliga områden riskerar att drabbas. I "fokusområden stigande hav" kan flera typer av åtgärder krävas för att hindra till exempel föroreningsspridning och rasrisk. Byxelkrok samt Borgholm ligger inom ett sådant område. I övrigt är "fokusområdena stigande hav" markerade runt hamnarna med omgivning. Flera av utredningsområdena ligger dock delvis inom eller i anslutning till säkerhetsnivå stigande hav.

Borgholms tätort ligger lågt och FÖP:en pekar ut våtmarker och naturligt låglänta områden som kan tillåtas översvämmas. I FÖP:en anges även åtgärdsförslag som invallning, erosionsskydd, anpassad höjdsättning vid bebyggelse, avskärande diken, öppna dagvattenlösningar och bevarande av grönytor. I ÖP2040 finns inte motsvarande åtgärdsförslag för Borgholm med. Däremot återfinns vissa riktlinjer inbakade i löpande text i ÖP2040 och en hänvisning görs till rapporten Samhällsnära våtmarker.

Samlad bedömning

Riktlinjer och åtgärder kopplat till klimatanpassning är i huvudsak ambitiösa i ÖP2040. Som åtgärder i planen anges att man kommer att ta fram en strategi för att minska risken för översvämningar till följd av skyfall samt att man ska ta fram en övergripande strategi för klimatanpassning i kommunen. Detta är positivt för den långsiktiga planeringen vid genomförandet av detaljplaner och bedöms ge positiva konsekvenser i förhållande till nuläget. Det är viktigt att klimatanpassningsstrategin även omfattar förslag på åtgärder för befintlig bebyggelse och infrastruktur kopplat till havsnivåhöjning. Om så sker finns möjlighet till positiva konsekvenser för klimatanpassning. Dock innebär samtidigt utbyggnad inom områden som riskerar att översvämmas en risk för negativa konsekvenser. Kommunens framtagna riktlinjer öppnar dock för att bedömningar av risker görs för varje plan- och bygglovsärende. Risken för negativa konsekvenser bör därmed kunna minimeras.

Konsekvenser av nollalternativet

I nollalternativet hanteras klimatanpassning väldigt olika för olika områden, om man jämför med planförslaget, där det finns en enhetlighet med avseende på riktlinjer. För de olika FÖP-områdena har klimatanpassningsfrågan hanterats med olika detaljeringsgrad, se exempel nedan. Samtidigt finns i vissa fall platsspecifika åtgärdsförslag framtagna och redovisas i FÖP-dokumentet. Huruvida samtliga åtgärdsförslag har förs vidare och ingår i den nya ÖP2040 eller endast vissa av dem har inte utretts i arbetet med denna MKB.

I FÖP för Borgholm-Köpingsvik har man enligt tillhörande MKB en framförhållning gällande framtida klimatförändringar, även om planen föreslår en utbyggnad inom känsliga områden. I FÖP:en anges lokala åtgärder/ insatser för att skydda såväl befintlig som föreslagen bebyggelse och infrastruktur inför framtida klimatförändringar. Det finns en risk- och sårbarhetsanalys genomförd för området.

För de områden där det finns antagna fördjupande översiktsplaner bedöms det finnas möjlighet till positiva konsekvenser för klimatanpassning. För övriga områden bedöms konsekvenserna riskera att bli negativa då det i nollalternativet inte tas fram en övergripande strategi för att hantera klimatförändringarnas effekter för kommunens befintliga områden.

Förslag till åtgärder

Platsspecifika riktlinjer för de olika fokusområdena skulle med fördel kunna anges tydligare genom punktlister. Åtgärdsförslag som anges i de olika FÖP:arna bör även anges i ÖP2040 så att de inte riskerar att gå förlorade när FÖP:arna upphävs vid antagande av ÖP2040.

I översiktsplanen vore det önskvärt att beskriva de specifika förslag på åtgärder för "fokusområde stigande hav" som har föreslagits i Norconsults rapport (Norconsult, 2021).

6.3 Naturvärden, biologisk mångfald samt grön och blå infrastruktur

Bedömningsgrunder

MKB:n ska miljöbedöma översiktsplanens påverkan på naturvärdena och den biologiska mångfalden i både gröna och blå områden.

I arbetet med översiktsplanen har det genomförts en naturvärdesinventering (NVI) på förstudienivå, alltså översiktligt. NVI:n bygger på tidigare dokumenterad information över inventeringsområdets natur, flygbildstolkning samt inhämtad data från Artdatabanken.

I detta avsnitt hanteras även skyddade områden enligt 7 kapitlet miljöbalken.

Förutsättningar

Av de olika naturmiljöer som finns, binds den gröna infrastrukturen som skogar, odlingslandskapet, tätortsnära grönområden tillsammans ihop med den blå infrastrukturen som våtmarker, sjöar, vattendrag, kust- och havsområden till ett nätverk av livsmiljöer för biologisk mångfald samt olika former av ekosystemtjänster. Grönblå infrastruktur definieras som "ekologiskt funktionella nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet" (Naturvårdsverket, 2022). Den grön-blå infrastrukturen utgör en väsentlig del av den byggda miljön. Planering, enligt plan- och bygglagen, ska främja en ändamålsenlig struktur av bebyggelse, grönområden och transportinfrastruktur (Boverket, 2012).

Borgholms grön-blå infrastruktur består av skogsområden, öländska sjömarker¹, alvar, våtmarker, vattendrag, insjön Hornsjö samt havet. Den tätortsnära grönstrukturen, i anslutning till fokusområdena, är ofta hög och utgör en del av orternas kulturarv. De större skogsområdena är i huvudsak koncentrerade till kommunens västra del, men med tyngdpunkt i de norra och södra delarna. Längs med östra kusten finns större sammanhängande naturområden med hävdade gräsmarker.

Flera av de större naturområdena är skyddade i form av naturreservat, Natura 2000- eller fågelskyddsområden. Strandskyddet vid kusten är oftast utökat till 300 meter och vid Hornsjön gäller 200 meter.

¹ Kustnära betesmarker.

Planförslagets innehåll

Riktlinjer och åtgärder

Följande riktlinjer anges i ÖP 2040:

- Ölands unika natur- och kulturarv ska värnas och få en ökad tillgänglighet.
- Kommunen ska arbeta aktivt med att bevara, förstärka och skapa gröna och blå ekosystemtjänster i landskapet, i grönområden och vid planläggning.
- I utvecklingen av tätorterna ska tillgången till grönområden säkras.
- Grön och blå infrastruktur ska bevaras för att säkerställa livsmiljöer och spridningsstråk för växter och djur.
- Grönytor ska utformas multifunktionella för att främja ekologiska och rekreativa värden samt hantera konsekvenserna av ett förändrat klimat.
- Nödvändiga inventeringar ska genomföras för att ta hänsyn till befintliga naturvärden i detaljplane- och bygglovsärenden.
- Kommunen ska aktivt bidra till ett hållbart friluftsliv genom att förbättra tillgängligheten och kvaliteten i rekreations- och naturområden. Exempelvis genom cykelinfrastruktur, vandringsleder och kollektivtrafik.
- Kommunen ska underlätta för verksamheter och entreprenörer att utveckla naturturism på landsbygden.
- Kommunen ska arbeta för att förbättra förutsättningarna för naturturism med hänsyn till de befintliga höga natur- och kulturvärdena.

Kommunen ska ta fram en strategi och handlingsplan för ekosystemtjänster. Det finns en hög andel med skyddade områden inom Borgholms kommun. Kommunen har tydliggjort betydelsen av att väga in risken för indirekt påverkan samt kantzons effekter vid bebyggelseutveckling i anslutning till skyddade områden.

Markanspråk

Utvecklingen av fokusområdena medför ett markanspråk i anslutning till skyddade områden enligt 7 kapitlet miljöbalken, men inte inom. Den tätortsnära utvecklingen är anpassad utifrån identifierade naturvärdesobjekt. Översiktsplanen anger en generell hänsyn för de utvecklingsområden som ligger i anslutning till skyddade områden, men med mer specifika riktlinjer och åtgärder för fokusområdena.

Konsekvenser av planförslaget

Riktlinjer

Kommunen tydliggör hanteringen av grön och blå infrastruktur med övergripande riktlinjer för det kommande arbetet med detaljplanerna. Nivån på angivna riktlinjer varierar dock mellan de olika fokusområdena och är dessutom övergripande för angivna utredningsområden. Riktlinjer saknas för utvecklingen av verksamheter, där störning som buller kan medföra negativa konsekvenser för exempelvis fågelrika områden. Det är av särskild betydelse att den frågan hanteras inför kommande utveckling av verksamhetsområden, då översiktsplanen anger att störande verksamheter ska förläggas i mer avskilda lägen.

Markanspråk

Översiktsplanen har tagit hänsyn till kända naturvärden vid planerad markanvändning. Större sammanhängande områden av värde för naturmiljön samt majoriteten av identifierade naturvärdesobjekt har undantagits markanvändning i översiktsplanen, vilket medför positiva konsekvenser då den gröna infrastrukturen inte fragmenteras samt områdenas biologiska och ekologiska värden säkerställs i kommande bebyggelseutveckling.

ÖP 2040 tydliggör att nödvändiga inventeringar ska genomföras för att tillräcklig hänsyn ska kunna tas till befintliga naturvärden i detaljplane- och bygglovsprocessen. Vissa markanvändningsområden för bebyggelse ligger i direkt anslutning till identifierade naturvärdesobjekt eller skyddade områden enligt 7 kapitlet miljöbalken. Risk finns för kantzons effekter med en indirekt påverkan på arter eller naturvärden inom kärnområdet. För vissa arter kan även närliggande områden vara av ekologisk betydelse, även om en arts förekomst huvudsakligen är kopplad till de områden som undantagits från markanvändning i översiktsplanen. ÖP 2040 tydliggör behovet av att beakta risken för indirekt påverkan och eventuella kantzons effekter vid bebyggelseutveckling i anslutning till skyddade områden. Det anges inte som en riktlinje, men tillsammans med kommunens riktlinje gällande krav på nödvändiga inventeringar för att ta hänsyn till naturvärden i detaljplane- och bygglovsärenden, möjliggör det förutsättningar för att erforderlig hänsyn ska kunna tas vid utveckling i anslutning till skyddade områden.

Vissa markanspråk medför en ökad användning av närliggande naturområden. I kombination med att kommunen vill utveckla turismnäringen rekommenderas att naturvärdesinventeringarna kompletteras med förslag på åtgärder för att säkerställa att inte naturvärden slits eller utarmas vid ett eventuellt ökat besöksstryck. Den tätortsnära utvecklingen medför även en mer strandnära utveckling, ibland inom strandskyddat område. Genomförandet av kommande detaljplaner kan medföra ett ökat besöksstryck och slitage i kustnära lägen. En kustnära utveckling kan även ställa krav på småbåtshamnar. De naturvärdesinventeringar som genomförs inför detaljplanering bör därmed även kartlägga eventuellt behov av hänsyn kopplat till känsliga strandområden och marina havsbottnar.

Kommunen undantar större sammanhängande naturområden samt tar hänsyn till kända naturvärden (Sweco AB, 2021) vid markanspråk i fokusområdena. En naturvärdesinventering säkerställer inte att tillräcklig hänsyn tas inför kommande exploatering, men i ÖP 2040 tydliggör kommunen att den fysiska planeringen behöver säkerställa att tillräcklig kunskap gällande naturvärden finns i samband med bebyggelseutveckling. Det möjliggör att negativa konsekvenser för naturvärden, grön-blå infrastruktur och biologisk mångfald vid kommande bebyggelseutveckling i kommunen kan reduceras och i vissa fall landa på obetydliga eller neutrala. Tar man ett helhetsgrepp för att stärka den blå-gröna infrastrukturen finns det även möjlighet till positiva konsekvenser.

Konsekvenser av nollalternativet

Nollalternativet redovisar ställningstaganden för att säkerställa naturvärden på en övergripande nivå. I jämförelse med ÖP2040, så saknas det i ÖP 2002 ett helhetsperspektiv för att säkerställa den gröna infrastrukturen samt påverkan på grön och blå infrastruktur vid kustnära utveckling.

I redovisade markanspråk saknas underlag för de identifierade naturvärden som finns i anslutning till respektive fördjupad översiktsplan. Risk finns därmed för att mark utan skydd enligt 7 kapitlet miljöbalken, men med höga naturvärden, ianspråk tas för bebyggelse med negativa konsekvenser som följd. Riktlinjer saknas även gällande att genomföra naturvärdesinventeringar vid detaljplanering.

Vid nollalternativet saknas kunskap gällande ekosystemtjänster och dess värde.

Sammantaget riskerar konsekvenserna bli negativa vid genomförandet av nollalternativet.

Förslag till åtgärder

Med en grönstrukturplan går det att identifiera tätortsnära natur som är av värde inte bara för biologisk mångfald utan även för flertalet ekosystemtjänster, som kulturella och reglerande ekosystemtjänster. Kommunen tog fram en grönstrukturplan i samband med den fördjupade översiktsplanen för Borgholm-Köpingsvik. Motsvarande underlag kan även vara av värde för övriga fokusområden

I kombination med att kommunen vill utveckla turismnäringen rekommenderas att naturvärdesinventeringarna kompletteras med förslag på åtgärder för att säkerställa att inte naturvärden slits eller utarmas vid ett eventuellt ökat besöksstryck.

6.4 Kultur- och landskapsvärden

Bedömningsgrunder

Miljökonsekvensbeskrivningen ska bedöma hur översiktsplanen tar hänsyn till landskapet och de kulturella värden som finns.

Sedan 2014 gäller nya nationella kulturmiljömål i Sverige. Regering och riksdag har uttalat att de ska kunna vara vägledande för kulturmiljöarbetet på regional och kommunal nivå. Målen tydliggör betydelsen av samhällsutveckling mot ett hållbart samhälle, där kulturmiljön utgör en del av den utvecklingen, tillsammans med en helhetssyn av kulturmiljö utifrån ett landskapsperspektiv (Boverket, 2022). Borgholms kommun anger att målen legat till grund för arbetet med kulturmiljöfrågorna i översiktsplanen.

I arbetet med översiktsplanen har det tagits fram en kulturmiljöanalys. Analysen identifierar och avgränsar värdefulla kulturmiljöer via riksintressebeskrivningar, bebyggelseregistret, byggnadsminnesförklaringar, fornlämningsregistret samt kommunala och regionala underlag och objekten har kompletterats med nya bedömningar och åtgärdsförslag.

Som ett underlag till den kommunala och mellankommunala havs- och kustzonsplaneringen togs det under 2018 fram en landskapsanalys (Mellankommunalt dok genom Borgholms kommun, 2018). Inför arbetet med ÖP2040 togs en kulturmiljöanalys fram över Borgholms kommun (Sweco AB, 2021).

Förutsättningar

Med kulturmiljö avses hela den av människor påverkade miljön, det vill säga som i varierad grad präglas av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter,

som intensivt nyttjade stads- eller industriområden. Det kan omfatta en enskild anläggning eller lämning, ett mindre eller större landskapsavsnitt, en bygd eller en region. Kulturmiljöer kan vara skyddade, genom kulturmiljölagen, byggnadsminnesförklaringar, reservatsbestämmelser eller bestämmelser i detaljplan. Fornlämningar och äldre kyrkor har ett direkt lagskydd. Men kulturmiljön är inte bara det som är utpekad och skyddad. Kulturmiljöaspekter på vardagslandskapet kan också behöva uppmärksammas i den fysiska planeringen (Naturvårdsverket, 2022). En analys av landskapet kan ses som en förutsättning för att kulturmiljövärdena kan hanteras på ett bra sätt (Riksantikvarieämbetet, 2022).

Hela Borgholms kommuns bebyggelsestruktur och jordbrukslandskap präglas av lång historia. Äldre gårdsmiljöer finns både inom och i anslutning till befintliga tätorter. Värden för landskapsbilden är starkt förknippad med äldre jordbrukslandskap.

Planförslagets innehåll

Riktlinjer och åtgärder

Följande riktlinjer anges i ÖP 2040:

- Kulturvärden ska integreras och tillvaratas i samhällsutvecklingen och i den fortsatta samhällsplaneringen för att vara en del av den utveckling som skapar attraktionskraft och identitet för kommunen.
- Arbeta för att fler ska ha möjlighet att ta del av Ölands kulturarv.
- Ny bebyggelse inom och i anslutning till kulturhistoriskt värdefulla miljöer ska förhålla sig till den befintliga miljön och landskapet.
- Kommunen ska arbeta för att förbättra förutsättningarna för naturturism med hänsyn till de befintliga höga natur- och kulturvärdena.
- Befintliga element och strukturer i natur- och kulturmiljön ska värnas.
- I vidare planering bör hänsyn tas till landskapsbilden.

Markanspråk

Översiktsplanen undviker exploatering i större sammanhängande områden där värden för kulturmiljö är prioriterade efter att utredningar gjorts i fokusområdena (Borgholms kommun, 2022b). Dock naggas de större områdena i kanterna av markanspråk för bebyggelse i anslutning till både fokus- och utredningsområden.

Konsekvenser av planförslaget

Riktlinjer

Kommunen tydliggör behovet av att värna kulturmiljöer och landskapsbilden med övergripande riktlinjer i det kommande arbetet med detaljplanerna. För de fokusområden vars markanspråk sträcker sig in i områden med höga kulturmiljövärden anger översiktsplanen tydligt, utifrån genomförd kulturmiljöanalys, vilket behov av anpassning av bebyggelse som krävs för att inte påverka värdena negativt. Det anges även riktlinjer för kommande detaljplaner i anslutning till de höga kulturmiljövärden som ligger inom respektive fokusområden.

Markanspråk

Översiktsplanen undviker exploatering i större sammanhängande områden där värden för kulturmiljö är prioriterade. Ett undantag utgör Borgholm, där översiktsplanen medger både ny samt ändrad markanvändning inom utpekad kulturmiljö- och riksintresseområde; Borgholms slott och stad (RIK H23). Kommunen anger i översiktsplanen att fördjupade utredningar kan vara aktuella med behov av anpassningar, för att säkerställa områdets kulturhistoriska värden. För att säkerställa att rätt hänsyn tas vid uppförande av ny bebyggelse men även för att se behov av skydd för slitage på kulturmiljövärden i samband med ett eventuellt ökat besöksstryck, kan det vara aktuellt med fördjupade utredningar på fler platser i samband med detaljplanearbetet. Kommunen hänvisar även till behovet av att ett kulturmiljöprogram med en kulturmiljöinventering och att riktlinjer tas fram, som kan vägleda i den fortsatta planeringen.

Kommunens kunskap och kännedom om det kulturhistoriska värdet är hög och markanspråket utgår huvudsakligen utifrån att undanta områden med höga kulturmiljövärden från exploatering. Kommunen anger riktlinjer för att säkerställa landskapsbilden men kommer även behöva ta hänsyn till gjord landskapsanalys i den kommande planeringen. Risken för negativ påverkan finns, men med rätt kunskapsunderlag inför vidare detaljplaneprocess, finns förutsättningar för att hantera kulturmiljö och landskap i kommande detaljplaner med möjliga positiva konsekvenser.

Konsekvenser av nollalternativet

I ÖP2002 anges övergripande mål för kulturmiljöer, där Ölands kulturmiljövärden långsiktigt ska bevaras och utvecklas, men med rimlig hänsyn till utvecklingen av andra näringar som jordbruk, turism och energiproduktion. Länsstyrelsen har tagit fram ett natur- och kulturmiljöprogram och det finns också kulturmiljöutredningar för de fördjupade översiktsplanerna. ÖP2002 anger markanspråk för bebyggelseutveckling i landsbygdsområden, utanför de fördjupade översiktsplanerna där värdet för kulturmiljöerna generellt värderas högt i ÖP2040.

Vid genomförandet av nollalternativet finns ett kunskapsunderlag gällande kulturmiljövärden i befintliga tätorter och genomförandet av ÖP2002 medför att värdena trots övergripande riktlinjer, kan säkerställas i tätorterna med möjliga positiva konsekvenser. Med genomförandet av nollalternativet finns dock risk för att höga kulturmiljövärden byggs bort vid exploatering på jordbruksmark. Att kulturvärdena ska kunna utvecklas men utan bekostnad av turistnäringen, innebär att ÖP 2002 saknar kopplingen mellan en stark turistnäring och ett högt kulturmiljövärde samt att de kulturmiljöområden som finns med höga värden bevaras, men inte tillåts utvecklas. Sammantaget bedöms därmed ÖP2002 riskera att innebära negativa konsekvenser.

Förslag till åtgärder

De områden som planerats för vindkraft i vindkraftsplanen (från 2011) är fullt utbyggda. Planen är inte aktuell att uppdatera de närmaste åren, men kommunen avser att se över vindkraftsfrågan igen när det behövs en generationsväxling av vindkraftverken. Det är viktigt att utreda huruvida kommunens landskaps- och kulturhistoriska värden tål en ytterligare utveckling. I vidare arbete kring vindkraft utgör även den mellankommunala

landskapsanalysen ett viktigt underlag för att säkerställa kommunens kulturmiljö- samt landskapsvärden.

6.5 Förorenade områden

Förutsättningar

Inom Borgholms kommun finns flertalet områden som är riskklassade som potentiellt förorenade. Ett förorenat område är en plats som är så förorenad att den kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa och miljön, och som vid åtgärder i mark- och vattenanvändningen riskerar att sprida föroreningarna till omgivningen.

Förorenade områden i Borgholms kommun är i viss mån inventerade men mer kunskap behövs vad gäller föroreningars utbredning och vilka föroreningar som faktiskt förekommer. Förorenade områden sammanfaller ofta med gammal industrimark och nedlagda deponier. Förutom livsmedelsindustrin i Borgholm stad, samt stenindustrin och sågverken i norr, har det historiskt förekommit mestadels småskaliga industriverksamheter i Borgholms kommun. På grund av närheten till havet och den långa kuststräckan har fiske och sjöfart varit viktiga näringsgrenar och hamnarna har haft stor betydelse.

Inom Borgholms kommun finns det totalt 131 potentiellt eller konstaterat förorenade objekt. Av dessa är 52 inventerade och riskklassade enligt en standardiserad metodik för inventering av förorenade områden (MIFO). I kommunen finns 25 objekt i riskklass 1 och 2, vilket betyder att de bedöms utgöra en stor eller mycket stor risk för människors hälsa och miljön. 9 av dessa 25 objekt är nedlagda deponier. Resten består av till exempel sågverk, plantskolor, gamla bensinmackar och hamnområden.

Kommunstyrelsen ansvarar för gamla nedlagda deponier där kommunen står som verksamhetsutövare. En tidsplan och prioritetsordning för fortsatt inventering av nedlagda kommunala deponier enligt MIFO 2 har tagits fram. Målet är att samtliga nedlagda kommunala deponier i riskklass 1 och 2 ska vara undersökta och riskbedömda senast slutet av 2024. Prioritetsordningen bygger på faktorer som ifall den nedlagda deponin är lokaliserad inom ett vattenskyddsområde, om det finns misstankar om förekomst av farligt avfall, om avfallet ligger i synlig dager eller om det finns skyddsvärden i nära anslutning till objektet. En annan aspekt att ta hänsyn till är om deponiområdet ligger bostadsnära eller om det finns ett uttalat intresse för exploatering på platsen.

Planförslagets innehåll

Följande riktlinje kopplat till förorenad mark anges i översiktsplanen:

- Områden där mark, vatten eller sediment kan antas vara förorenade ska utredas och vid behov avhjälpas i samband med detaljplanering, bygglov och andra anläggningsåtgärder.

Konsekvenser av planförslaget

Det finns områden med förorenad mark i anslutning till fokusområden och utredningsområden. Utredningar / kartläggning av förorenad mark behöver göras i dessa områden inför detaljplaneprocess för att en negativ påverkan på människors hälsa inte ska uppkomma. Förorenade områden i Borgholms kommun är i viss mån inventerade men mer kunskap behövs vad gäller

föroreningars utbredning och vilka föroreningar som faktiskt förekommer. Kommunen tydliggör att de kommer att ställa krav på de mark- och grundvattenundersökningar som är nödvändiga i kommande detaljplanering, bygglov och andra anläggningsåtgärder. Med nödvändiga undersökningar och efterföljande sanering utifrån fastställda åtgärdsbehov, bedöms planförslaget medföra förväntade positiva konsekvenser.

Konsekvenser av nollalternativet

I ÖP 2002 anges att nyttjandet av mark- och vattenområden ska ske så att miljön och människors hälsa och säkerhet inte äventyras. I övrigt anges inga riktlinjer för förorenad mark. Även vid genomförandet av ÖP2002 kommer framtida exploateringar ställa krav på undersökningar vid misstanke om markföroreningar. Med nödvändiga undersökningar och efterföljande sanering utifrån fastställda åtgärdsbehov, bedöms nollalternativet medföra förväntade positiva konsekvenser.

Förslag till åtgärder

Borgholms kommun bör verka för att massor ska provtas i detaljplaneskedet. Det för att få underlag för att planera för en hållbar masshantering med omhändertagande av massor samt att minimera massöverskott i samband med detaljplanering.

7 Mellankommunala frågor med särskilt fokus på kust- och havsplanering

7.1 Förutsättningar

Flera av översiktsplanens förutsättningar och strategier är ömsesidigt beroende av andra kommuner i regionen. Den främsta kontakten sker med Mörbylånga kommun som i och med ögeografin delar vissa områden av riksintresse, resurser, kuststräckor och organisationer inom turism, räddningstjänst genom Ölands kommunalförbund. Borgholms kommun har även en relation till Kalmar som regionalt nav och enda landförbindelsen till Öland. I Kalmar finns anslutningen till E22, tågtrafik och den regionala flygplatsen. Dessutom finns regionens universitet och länssjukhus i Kalmar. För en bättre gemensam beredskap är även risk- och sårbarhetsfrågor en mellankommunal fråga där utbyte sker med angränsande kommuner. Besöksnäringen/turismen är både en mellankommunal och en regional fråga.

Borgholms kommun har en gemensam vindkraftsplan tillsammans med Mörbylånga kommun (från 2011). De områden som där har planerats för vindkraft är fullt utbyggda. Planen är inte aktuell att uppdatera de närmaste åren, men kommunen avser att se över vindkraftsfrågan igen när det behövs en generationsväxling av vindkraftverken.

Både Borgholms och Mörbylånga kommuner berörs av havsplanen (Havs- och vattenmyndigheten, 2022) för Östersjön längs med den östra kusten. Den västra kusten mot Kalmarsund påverkas endast indirekt, då den inte ingår i någon nationell havsplan. Havsplanen utgör ett viktigt steg i att integrera olika användningar av havet på ett övergripande, effektivt och hållbart sätt. Havsplanen överlappar delvis den kommunala planeringen och utgör en samordning mellan kommuner, regioner och indirekt andra länder kring havet som en gemensam resurs. För kommunen innebär det en möjlighet och skyldighet att planera havet ända ut till kommungränsen i vattnet.

7.2 Konsekvenser av planförslaget

Samarbetet mellan Borgholms och Mörbylångas kommuner är väl etablerat vilket gynnar Ölands två kommuner, arbetet med havsplanen samt länet som helhet. Borgholms kommun anger en vidare utveckling av samarbete kring frågor rörande bland annat avloppshantering och klimatanpassning. Borgholms kommun föreslår inga förändringar i kommunens mark- och vattenanvändning som strider mot havsplanen.

I de fall där åtgärder planeras i eller i närhet av ett område som är av mellankommunalt intresse ska Borgholms kommun samråda med berörda kommuner eller andra statliga instanser. Planförslaget bedöms sammantaget kunna medföra positiva konsekvenser för det mellankommunala samarbetet.

8 Områden av riksintresse

Begreppet riksintresse används för två olika typer av områden. Dels omfattar det större områden där riksdagen fattat beslutat om utpekandet enligt 4 kapitlet miljöbalken. Dels omfattar det områden som pekas ut med stöd av de grundläggande hushållningsbestämmelserna och som utgår från en god hushållnings av mark- och vattenområden. De områdena pekas ut som områden av riksintresse enligt 3 kapitlet miljöbalken och där är det den ansvariga nationella myndigheten har ett ansvar för att ange anspråk (Boverket, 2022).

Ett utpekande av områden av riksintresse syftar till att värna vissa värden eller egenskaper hos ett mark- eller vattenområde. Områden av riksintresse ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada intressena. De värden som ligger till grund för utpekandet är de man utgår ifrån vid bedömningen av om en åtgärd kan anses medföra en påtaglig skada². För att en åtgärd ska bedömas som otillåten måste skadan vara påtaglig, vilket innebär att skadan måste vara av en viss dignitet. Åtgärden ska ha en bestående negativ inverkan på det aktuella intresset eller tillfälligt ha en mycket stor negativ påverkan på det. Det spelar alltså ingen roll om åtgärden är lokaliserad inom eller utanför det utpekade riksintresseområdet, utan det är åtgärdens konsekvenser för riksintressets värden och egenskaper som ska bedömas. En åtgärd som kan innebära påtaglig skada på ett riksintresse kan därför vara otillåten även om åtgärden vidtas utanför riksintresseområdets gränser. (Boverket, 2022c).

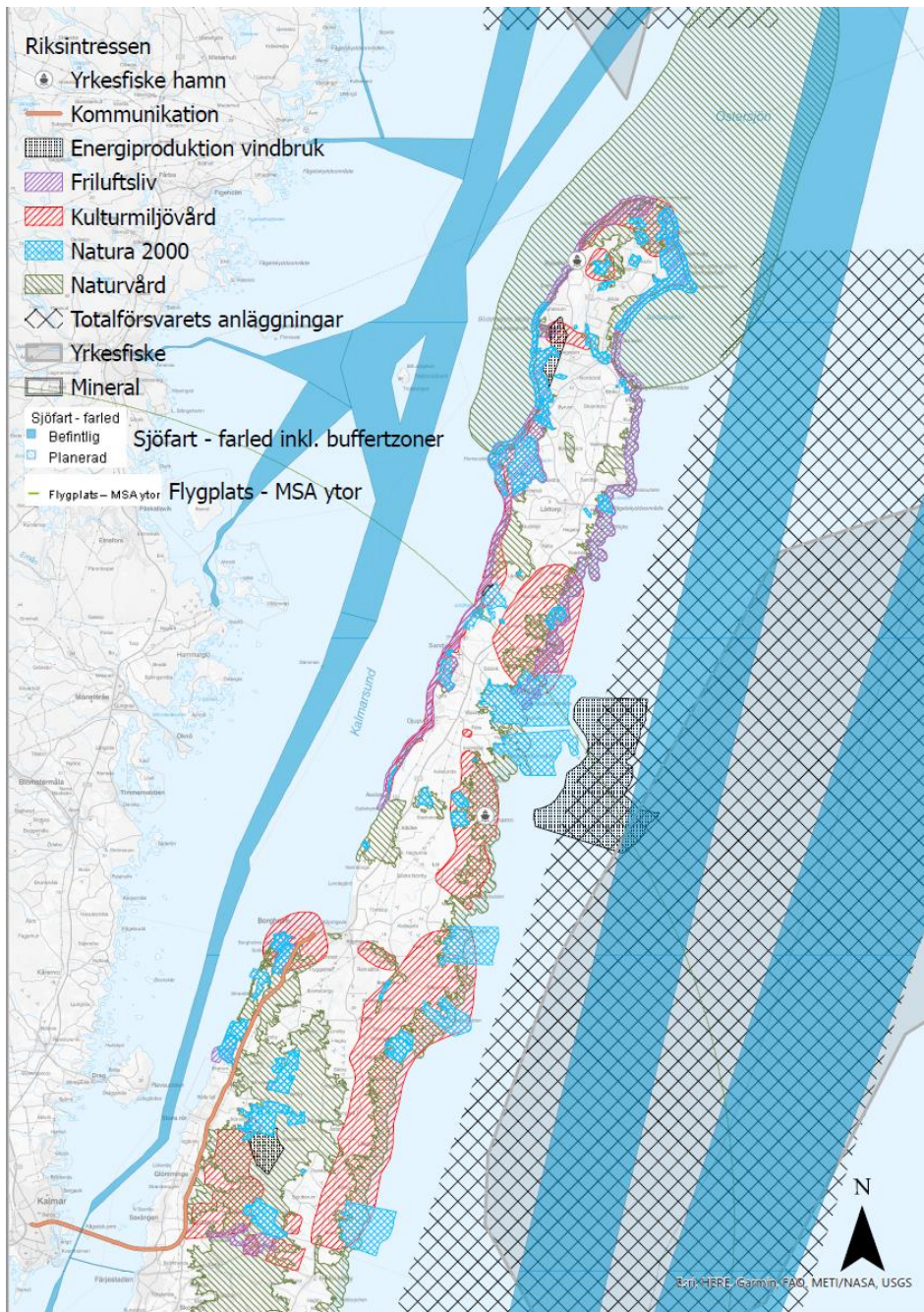
De specifikt utpekade geografiska områdena i 4 kapitlet miljöbalken berör Öland i sin helhet i form av riksintressena för rörligt friluftsliv samt obruten kust. Borgholms kommun berörs även av flertalet olika riksintressen enligt 3 kapitlet miljöbalken. Dessa är riksintressen för naturvård, kulturmiljövård, yrkesfiske, totalförsvaret, friluftsliv, kommunikationer, värdefulla ämnen eller material samt energiproduktion. Se Figur 8 nedan för en överblick av riksintresseområden enligt 3 kapitlet miljöbalken.

8.1 Riksintresse enligt 4 kapitlet miljöbalken

Förutsättningar

I 4 kapitlet miljöbalken har riksdagen pekat ut ett antal geografiska områden som i sin helhet är av riksintresse. Områdena, som i de flesta fall är stora, har pekats ut med hänsyn till de höga natur- och kulturvärden som finns i dem. Av 4 kapitlet miljöbalken följer också att Natura 2000-områden är av riksintresse. Dessa områden har, till skillnad från övriga riksintresseområden enligt kapitlet, inte pekats ut direkt i lagen utan förtecknas i särskild ordning enligt bestämmelser i 7 kapitlet 27 § miljöbalken (Boverket, 2022b). Natura 2000-områden är skyddade områden enligt 7 kapitlet miljöbalken och miljöbedöms samlat för skyddad natur i kapitel 6.3.

² I lagtexten används begreppet "påtaglig skada" bara i samband med natur- och kulturmiljön. När det gäller de övriga riksintressena används begreppet "påtagligt försvåra". "Påtaglig skada" kan dock användas som en samlingsbeteckning för båda begreppen (Boverket, 2022c).

Figur 8. Utpekade områden av riksintresse enligt 3 kapitlet miljöbalken.

Hela Öland är utpekade område av riksintresse för Obruten kust; Smålands skärgård-Simpevarp, enligt 4 kapitlet 3 § miljöbalken. Kusten ska skyddas mot större verksamheter och industrier. Öland är även utpekade område av riksintresse för Rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet 2 § miljöbalken. Inom riksintresset ska turismens och det rörliga friluftslivets intressen särskilt beaktas vid bedömning av tillåtlighet av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

8.2 Riksintresse enligt 3 kapitlet miljöbalken

Yrkesfiske 3 kapitlet 5 § miljöbalken

Tillämpning av hushållningsbestämmelserna enligt 3 kapitlet 5 § miljöbalken innebär att den fysiska planeringen ska säkerställa fiskesektorns tillgång till fångstområden i både havet och inlandsvatten. Det är också avgörande att planeringen säkerställer att det finns hamnar som erbjuder service för fiskefartygen samt möjlighet för landning av fångsten (Havs- och vattenmyndigheten, 2022).

Riksintresset yrkesfiske på Öland omfattar både fångstområden och hamnar. Kårehamn och Byxelkrok är utpekade som fiskehamnar av nationell betydelse. Två områden utanför kommunens östra (Östra Öland) och norra kuster (Västervik utsjöområde) är utpekade fångstområden.

Naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård 3 kapitlet 6 § miljöbalken

Områden som pekats ut som riksintresse för naturvården enligt miljöbalkens 3 kapitel 6 §, motsvarar de mest värdefulla naturområdena i ett nationellt perspektiv. De ska också representera huvuddragen i den svenska naturen (Naturvårdsverket, 2006). I Borgholms kommun finns 18 områden av riksintresse för naturvård utpekade. Hela östkusten täcks in av riksintresseområden för naturvård och flertalet av områdena i kommunen sammanfaller även med Natura 2000-områden.

Områden som enligt motsvarande pekas ut som riksintresse för friluftslivet har stora friluftslivsvärden sett utifrån ett nationellt perspektiv och har särskilda natur- och kulturkvaliteter, variationer i landskapet och god tillgänglighet för allmänheten (Naturvårdsverket, 2006). I Borgholms kommun finns tre riksintresseområden för friluftsliv utpekade. Områdesgränserna följer både den västra och östra delen av kusten.

Utpekade områden av riksintresse för kulturmiljövården ska tillsammans förmedla en tydlig bild av vår kulturhistoria från forntid till nutid, som exempelvis bruksmiljöer, stadskärnor och äldre brukningslandskap (Riksantikvarieämbetet, 2022). I Borgholms kommun finns totalt 14 riksintresseområden för kulturmiljövården utpekade både i jordbrukslandskapet samt tätortsnära, som i Borgholm.

Värdefulla ämnen eller material 3 kapitlet 7 § miljöbalken

Fyndigheter som innehåller värdefulla ämnen eller material kan utpekas som riksintressen av Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Gillberga kalkstensbrott utgör riksintresse för värdefulla ämnen eller material i Borgholms kommuns.

Kommunikation och energiproduktion 3 kapitlet 8 § miljöbalken

Riksintresse för kommunikation omfattar de fyra trafikslagen – väg, järnväg, luftfart och sjöfart. Trafikverket bedömer vilka områden som är av riksintresse för trafikslagets anläggningar (Trafikverket, 2022). Energimyndigheten ansvarar för att peka ut områden som är av riksintressen för energidistribution och energiproduktion. Riksintressen för vindbruk anges för att de har särskilt goda förutsättningar för vindbruk ur ett nationellt perspektiv, för att de behövs för

viktiga eller nödvändiga funktioner i samhället och/eller för en landsdels behov av viss energiproduktion (Energimyndigheten, 2022).

I Borgholms kommun finns riksintressområden för energiproduktion; vindbruk vid Ryd och Österskog (sträcker sig även in i Mörbylånga kommun), mellan Hagskog och Fagerum samt till havs i anslutning till befintliga vindkraftverk utanför Kårehamn. Det finns även utpekade riksintressen för kommunikation.

Totalförsvaret 3 kapitlet 9 § miljöbalken

Försvarmakten pekar ut områden av riksintresse för totalförsvarets militära del (Försvarmakten, 2022). Försvarets sjöövningsområden Martin och Urban är utpekade riksintressen utanför Borgholms kommuns östra respektive norra kust.

8.3 Planförslagets innehåll

Riktlinjer och åtgärder

- Kommunens generella utveckling avser att värna riksintressena och säkerställa att dess värden inte påverkas negativt.
- Natur- och kulturvärden beaktas mer ingående i detaljplaneringen och även riksintressena som berör dessa värden kommer att behandlas i varje enskild detaljplaneprocess.
- Riksintresse för naturvård behöver justeras marginellt i Borgholms tätort för att överensstämja med hur marken brukas idag. Gäller område MB12 på mark- och vattenanvändningskartan.
- Riksintresse för naturvård behöver justeras i norra Rälla, i område SB37. Där föreslås ny bebyggelse i ett tillväxtområde som direkt ansluter till befintlig bebyggelse inom serviceorten.
- Genom tidigare nämnda förslag att ta fram strategier för friluftsliv, ekosystemtjänster och kulturmiljö kommer flertalet riksintressen att tillgodoses och kunna utvecklas.

Markanspråk

Planen medger markanspråk inom eller i anslutning till områden av riksintresse enligt 3 kapitlet 6 § för naturvård och kulturmiljö, särskilt i norra delen av kommunen samt i Borgholm. Inga övriga områden av riksintresse enligt 3 kapitlet bedöms påverkas vid genomförandet av planen.

8.4 Konsekvenser av planförslaget

Att ett område har klassats som riksintresse betyder att det så långt som möjligt ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada dess värden. Hela Öland är utpekade område av riksintresse för Obruten kust samt Rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet. Planen tydliggör att turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska värnas och utvecklas i kommunen, vilket kan medföra positiva konsekvenser för riksintresset. Inga större verksamheter och industrier planeras heller längs med kusten, varför det inte bedöms finnas risk för påtaglig skada på riksintresset Obruten kust.

Ett par områden av riksintresse enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken för natur- och kulturmiljövård berörs vid genomförandet av planen. Särskilt berörs riksintresseområden för kulturmiljövård vid en utveckling kring Byxelkrok och Borgholm. Enstaka delar av riksintresseområden för naturvård kommer beröras vid genomförandet av fokusområden, men i huvudsak kommer hela

kuststräckan berörs vid genomförandet av utredningsområden på den östra sidan av kommunen.

Kommunen tydliggör att påtaglig skada ska undvikas med riktlinjer för både natur- och kulturmiljövärdena i den fortsatta fysiska planeringen. Nivån på angivna riktlinjer varierar dock mellan de olika fokusområdena och är övergripande för angivna utredningsområden. Med framtaget fördjupat kunskapsunderlag; en kulturmiljöanalys som tydliggör värdena hos respektive riksintressen, finns förutsättningar för att förhindra att påtaglig skada ska kunna uppstå på riksintresseområdena för kulturmiljö. Kommunen anger även att det finns ambitioner om att förstärka värdena i riksintresseområdena för kulturmiljö. Det behöver dock utredas vidare på detaljplanenivå för att säkerställa att detta kan uppnås. Ett motsvarande kunskapsunderlag kan komma att behöva tas fram för de områden av riksintresse för naturvård som ligger inom eller i nära anslutning till fokus- och utvecklingsområden. Särskilt då risk för påtaglig skada kan uppstå både inom samt i anslutning till ett område av riksintresse.

Kommunen är positiv till en utveckling av energiproduktion, vindkraft. Områden av riksintresse för vindkraft behöver pekas ut med stor omsorg till motstående riksintressen samt omgivande miljö. Vindkraftverk kan exempelvis upplevas som skrymmande anläggningar utifrån ett landskapsperspektiv.

Sammantaget bedöms risken för påtaglig skada som liten, förutsatt att berörda riksintresseområden för natur- och kulturmiljövård hanteras utifrån kommunens riktlinjer samt att behovet av fördjupade kunskapsunderlag utreds vid varje planförfarande eller åtgärd i utvecklingen av fokus- eller utredningsområden.

9 Uppföljning och övervakning

En miljöbedömning för planer ska enligt 6 kapitlet 11 § miljöbalken innehålla en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför. Syftet med uppföljningen är att se om föreslagna strategier eller åtgärder bidrar till uppfyllelsen av planen, kontrollera att negativa miljöeffekter inte blir större än avsett samt att kunna upptäcka och åtgärda oförutsedda negativa miljöeffekter.

Borgholms kommun kommer att följa upp miljöpåverkan av översiktsplanen inom det befintliga miljöarbetet inom kommunen. Utvecklingen av kommunen granskas i samband med detaljplanering samt vid bygglov- och miljöärenden.

10 Måluppfyllelse nationella miljö kvalitetsmål

I tabell 1 redovisas de nationella och globala miljömål som är relevanta för översiktsplanen. Bedömningen av måluppfyllelse görs för planförslaget och nollalternativet. Bedömningen görs utifrån följande bedömningsgrunder:

	Alternativet bedöms bidra till att uppnå målet.
	Alternativet varken bidrar till eller försämrar möjligheten att uppnå målet.
	Alternativet bedöms motverka att målet uppfylls eller att planens möjlighet att bidra till målet uppfattas som otydligt och därmed osäkert.

Tabell 1. Nedan redovisas en bedömning utifrån planförslagets respektive nollalternativets möjlighet att bidra till målet. Berörda mål enligt Agenda 2030 redovisas också.

Miljömål	Planförslaget	Nollalternativ
Begränsad klimatpåverkan 	 Översiktsplanens klimatmål och riktlinjer grundar sig i havsplanen, det regionala handlingsprogrammet för en fossilbränslefri region 2030 tillsammans med länsstyrelsens klimat- och energistrategi.	 ÖP2002 visar på betydelsen av vindkraftplanen i arbetet med att utveckla mot mer hållbar energianvändning. Vidare finns koppling till bredbandsutveckling och möjliggörandet av hållbara transporter.
Ingen övergödning 	 ÖP2040 anger riktlinjer och mål för en välplanerad dagvattenhantering. ÖP2040 anger betydelsen av att bevara samt skapa våtmarker som fördröjningsytor.	 Kommunens VA-plan ska vägleda kommunen i den framtida dagvattenhanteringen. Många av de riktlinjer och åtgärder som anges i nya ÖP2040 saknas dock. Det innebär att förutsättningarna bedöms vara något sämre än för planförslaget. För fokusområdena finns dock riktlinjer som är mer anpassade utifrån platsförutsättningar och som i flera fall är mera detaljerade än vad som framgår i nya ÖP2040.
Levande sjöar och vattendrag 	 ÖP2040 anger riktlinjer och mål för en väl planerad dagvattenhantering med målet att säkerställa biologisk mångfald och ekologisk funktion, genom att bland annat vattenkvaliteten i Hornsjön och vattendrag i kommunen inte får försämrats.	 Kommunens framtagna VA-plan omfattar även hantering av dag- och dräneringsvatten. Förutsättningarna bedöms dock vara något sämre än för planförslaget. För fokusområdena finns dock mer tydliga riktlinjer som är mer anpassade utifrån platsförutsättningar.

Miljömål	Planförslaget	Nollalternativ
Grundvatten av god kvalitet 	 Inom kommunen finns flera känsliga vattentäkter med tillhörande skyddsområden. ÖP2040 anger tydliga riktlinjer för hantering av dricksvatten och en vattenresursplan ska tas fram. Inom primär skyddszon bör ingen exploatering ske, inom primär skyddszon för Solbergafältet ska ingen exploatering ske.	 Kommunens framtagna VA-plan omfattar även dricksvattenförsörjningen. Förutsättningarna bedöms dock vara något sämre än för planförslaget. För fokusområdena finns dock tydligare riktlinjer som är mer anpassade utifrån platsförutsättningar.
Hav i balans samt levande kust och skärgård 	 ÖP2040 anger riktlinjer och mål för dagvattenhantering med målet att säkerställa vattenkvaliteten i havet. Ny exploatering längs med kusten undviks.	 Kommunen anger generellt och specifikt för berörda sockenområden, behovet av att säkerställa ett väl fungerande avloppsnät. Kustzonerna ska bevaras obebyggda.
Myllrande våtmarker 	 Samtliga våtmarksområden är undantagna från markanvändning. Kommunen visar även på behov av anläggande av våtmarker i utvecklingen av vissa fokus- och utredningsområden.	 Betydelsen av att bevara våtmarker anges generellt, men också för respektive fördjupad översiktsplan. Våtmarkerna skyddas regionalt genom nya markavvattningsförbud och det anges mål om att återskapa våtmarksområden, särskilt längs den östra kuststräckan.
Levande skogar 	 Kommunens yta består till 28 % av produktiv skogsmark. Huvuddelen av kommunens skogsområden är antingen skyddade eller identifierade naturvärdesobjekt. Kommunen tydliggör hanteringen av grön infrastruktur med övergripande riktlinjer samt naturvärdesinventeringar. Ökad kunskap kring naturvärden medför att negativa konsekvenser kan reduceras.	 Översiktsplanen anger övergripande riktlinjer gällande hänsyn, men saknar helhetsbilden gällande värden och behov av hänsyn.
Ett rikt odlingslandskap 	 Några få av de utpekade utvecklingsområdena ligger på jordbruksmark, men de flesta områdena gör inte det. Stora öppna jordbruksmarker har helt undantagits från planerad bebyggelse. Det säkerställer att kommunen fortsatt har jordbruk som en viktig näring, gynnar biologisk mångfald samt går i linje med regional och nationell livsmedelsstrategi.	 Nollalternativet ser ianspråktagandet av jordbruksmark för bebyggelse som en möjlig utveckling. Det motverkar bevarandet av biologisk mångfald samt målet med livsmedelsstrategin.

Miljömål	Planförslaget	Nollalternativ
God bebyggd miljö 	 Kommunen har höga tätortsnära natur- och kulturvärden. Vid tätortsnära utveckling ska dessa värden bevaras samt utvecklas. Risken för negativ påverkan finns, men med rätt kunskapsunderlag inför vidare planarbete, finns förutsättningar för att hantera kulturmiljön i kommande detaljplaner. Tätortsnära grön infrastruktur undantas markanspråk. Planförslaget anger att en hållbar dagvattenhantering kommer att planeras inom utvecklingsområdena. Det kommer tas fram en strategi för att minska risken för översvämningar samt en övergripande strategi för klimatanpassning i kommunen.	 Kommunen har hög kunskap gällande kulturmiljövärdena i kommunen. Nollalternativet förespråkar dock en bebyggelseutveckling på jordbruksmark med kulturhistoriska värden. Bevarandet och utvecklingen av kulturmiljövärden bedöms utgöra motstående intressen. De fördjupade översiktsplanerna visar på att tätortsnära naturområden säkerställs i kommande utveckling. Den VA-plan för Borgholms kommun som finns framtagen har som övergripande syfte att vägleda kommunen i den framtida VA-försörjningen. I nollalternativet saknas dock många av de riktlinjer och åtgärder som anges i nya ÖP2040.
Ett rikt växt- och djurliv 	 Stora sammanhängande naturområden undantas från exploatering. Kommunen tydliggör hanteringen av grön och blå infrastruktur med övergripande riktlinjer samt naturvärdesinventeringar. Säkerställandet av den grön-blå infrastrukturen står även inför andra utmaningar som ökat slitage från turismnäringen samt risk för exploatering längs kusten i samband med utveckling i tätorterna. Utifrån medskick gällande hur biologisk mångfald och blå-grön infrastruktur kan hanteras i kommande detaljplaneprocess finns dock en stor möjlighet att neutralisera påverkan.	 Nollalternativet redovisar övergripande ställningstaganden för att säkerställa naturvärden, men en helhetsbild utifrån blå-grön infrastruktur saknas. Det saknas även kunskapsunderlag för naturvärden i anslutning till de fördjupade översiktsplanerna.

11 Kumulativa effekter

Kumulativa effekter utgör effekter som samverkar på olika sätt. De kan vara antingen additiva, synergistiska eller motverkande på kort, medellång eller lång sikt. Effekterna kan vara både negativa och positiva. I bedömningen av kumulativa effekter för Borgholms översiktsplan görs en översyn gentemot nationell, regional och mellankommunal samverkan och utveckling.

11.1 Mellankommunalt samarbete

Genomförandet av översiktsplanen möjliggör ett fortsatt positivt mellankommunalt arbete med Mörbylånga kommun gällande frågor som rör resurshantering, klimatanpassning och frågor som rör turism.

11.2 Nationell livsmedelsstrategi

Möjligheten att producera mat blir allt viktigare, då befolkningen ökar och världens åkerareal minskar. Den nationella livsmedelsstrategin med sikte mot år 2030 är den första svenska livsmedelsstrategin som omfattar hela livsmedelskedjan. Det övergripande målet för livsmedelsstrategin är att den ska vara konkurrenskraftig där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås (Regeringskansliet, 2022). Borgholms kommun har tillsammans med alla landets kommuner ett gemensamt ansvar för att värna jordbruksmarken som ett väsentligt samhällsintresse där varje minskning får en additiv effekt som minskar förutsättningarna att uppfylla nationella miljömål.

Borgholms översiktsplan har som övergripande strategi att utveckla bebyggelsen i prioriterade knutpunkter och stråk, i första hand i anslutning till eller som komplettering till befintlig bebyggelse. Det anges i ÖP2040 att kommunens målsättning är att värna jordbruksmarken mot ingrepp som försämrar möjligheterna att bedriva ett konkurrenskraftigt jordbruk långsiktigt. Några få av de utpekade utvecklingsområdena ligger på jordbruksmark, men de flesta områdena gör det inte. Stora öppna jordbruksmarker har helt undantagits från planerad bebyggelse.

Genomförandet av planförslaget bedöms därmed medför neutrala kumulativa effekter i arbetet med att behålla jordbruksmark av nationellt värde och bidra till livsmedelsstrategin.

11.3 Miljökvalitetsnormer och minskad näringsbelastning till Östersjön

Utbyggnad i sig innebär en risk för negativa konsekvenser för vattenmiljön. En utbyggnad i kommunen bedöms trots det kunna ske utan en negativ påverkan på vattenkvaliteten om de föreslagna riktlinjerna i översiktsplanen följs och i och med de i planen föreslagna åtgärderna. Vad gäller befintlig bebyggelse så kan riktlinjerna i översiktsplanen liksom den dagvattenstrategi som ska tas fram innebära möjligheter till positiva konsekvenser för vattenkvaliteten och på så sätt bidra till att MKN ska kunna uppnås.

12 Samlad bedömning

12.1 Övergripande om riktlinjer och markanspråk

Översiktsplanen ger sammantaget goda förutsättningar för en hållbar och miljöanpassad samhällsutveckling. ÖP2040 bidrar med ett helhetsgrepp kring utvecklingen för centralort, serviceorter och småorter snarare än efter varje socken som i ÖP från 2002.

Översiktsplanens övergripande strategi; att undvika områden med höga värden och att utveckla bebyggelsen i prioriterade knutpunkter och stråk, i första hand i anslutning till eller som komplement till befintlig bebyggelse, ger goda förutsättningar för en genomtänkt och hållbar planering.

Översiktsplanen bedöms skapa förutsättningar för en genomtänkt och uppdaterad strategi för kommunen. Exempel på intressekonflikter som hanteras i Borgholms ÖP är den mellan nybyggnation å ena sidan och bevarandet av jordbruksmark, natur- och kulturvärden å andra sidan. Utifrån de riktlinjer och åtgärder som ÖP 2040 redovisar bör det dock finnas möjlighet att kunna hantera eventuella målkonflikter i ett tidigt skede i planeringen.

Kommunen har framtida utmaningar att hantera, exempelvis gällande påverkan på vattenkvaliteten i Östersjön, framtida klimatförändringar samt motstående intressen med exempelvis högt bebyggelsetryck i anslutning till områden med höga natur- och kulturvärden. Kommunen har planer på att ta fram styrdokument för delar av dessa områden. Det kommande arbetet kommer även att göras i regional och lokal samverkan med Mörbylånga kommun.

Fördjupade översiktsplaner i huvud- respektive nollalternativet

Generellt kan sägas att planförslaget, det vill säga en utbyggnad enligt ÖP2040 har likheter med nollalternativet genom att FÖP-områdena är de samma i de båda alternativen. En övergripande skillnad vad gäller just FÖP-områdena, som benämns fokusområden i nya ÖP2040 är att den nya översiktsplanen ger en mer samlad planering med riktlinjer i planförslaget då alla FÖP-områden samlas i ett dokument. Det finns dock en risk att vissa frågor såsom åtgärdsförslag från FÖP-områdena försvinner när de komprimeras i nya ÖP2040, vilket eventuellt ger en viss fördel för nollalternativet. Det är oklart hur de fördjupade översiktsplanerna med tillhörande utredningar ska hanteras efter att de har upphävts. De bör även fortsättningsvis utgöra viktiga underlag i planeringen av fokusområdena.

12.2 Samlad bedömning av konsekvenser

I detta avsnitt har en samlad bedömning gjorts vilken redovisas i Tabell 2 nedan. I tabellen framgår både risker och potentiella möjligheter med en utbyggnad enligt planförslaget och nollalternativet. Detta för att illustrera bredden i bedömningarna men därmed också potentialen för de olika aspekterna vid ett bra genomförande av planen. En intressant fråga för kommunen att ställa sig kan vara huruvida ytterligare åtgärder kan vidtas för att "förflytta bedömningarna åt höger" i tabellen nedan, mot mer positiva konsekvenser.

Längre ner i avsnittet görs en sammanfattning av konsekvenserna för respektive miljöaspekt. Där beskrivs dels den huvudsakliga bedömningen för varje miljöaspekt, vilken markeras med ett kryss i Tabell 2 nedan, och dels beskrivs eventuella risker för mer negativa konsekvenser respektive möjligheter till mer positiva konsekvenser.

Tabell 2. Tabellen illustrerar spannet i konsekvensbedömningarna, där det för flera av miljöaspekterna både finns möjligheter till positiva konsekvenser och risker för negativa konsekvenser. Krysset markerar den huvudsakliga bedömningen för miljöaspekten.

Miljöaspekter	Konsekvenser av planförslaget				
	Förväntade negativa	Risk för negativa	Obetydliga/neutrala	Möjlighet till positiva	Förväntade positiva
Vattenkvalitet				X	
Dricksvattenförsörjning				X	
Klimatanpassning				X	
Naturvärden		X			
Kulturmiljö				X	
Förorenad mark					X

Vattenkvalitet

Utvecklingstemat "Värna vattnet" med tillhörande prioriteringar lyfts tidigt i översiktsplanen och frågor kopplade till vattenkvalitet och vattenförsörjning ges på så sätt en särskild tyngd.

Under förutsättning att de riktlinjer och åtgärder som anges i ÖP2040 följs, bedöms planen innebära positiva konsekvenser med avseende på dagvattenpåverkan. Dock innebär utbyggnad inom tidigare obebyggda områden alltid en risk för negativa konsekvenser på vattenkvaliteten i recipienterna, men denna risk kan minimeras i och med de ambitiösa riktlinjerna och åtgärderna. Vad gäller befintlig bebyggelse så kan riktlinjerna i översiktsplanen liksom den dagvattenstrategi som ska tas fram innebära möjligheter till positiva konsekvenser för vattenkvaliteten och på så sätt bidra till att MKN ska kunna uppnås.

Dricksvattenförsörjning

Den kommunala vattenresursplan kopplad till översiktsplanen som kommer att tas fram med åtgärder för att öka kvarhållning av ytvatten ger i kombination med de riktlinjer som finns angivna i ÖP2040 möjlighet till positiva konsekvenser ur vattenförsörjningssynpunkt. Dock innebär planerad utbyggnad i känsliga områden en risk för negativ påverkan på vattentäkterna. Om riktlinjerna följs bedöms dock risken för negativa konsekvenser minska jämfört med nuläget.

Klimatanpassning

Riktlinjer och åtgärder kopplat till klimatanpassning är i huvudsak ambitiösa i ÖP2040. Som åtgärder i planen anges att man kommer att ta fram en strategi för att minska risken för översvämningar till följd av skyfall samt att man ska ta fram en övergripande strategi för klimatanpassning i kommunen. Detta är positivt för den långsiktiga planeringen vid genomförandet av detaljplaner och bedöms ge positiva konsekvenser i förhållande till nuläget. Det är viktigt att klimatanpassningsstrategin även omfattar förslag på åtgärder för befintlig bebyggelse och infrastruktur kopplat till havsnivåhöjning. Om så sker finns möjlighet till positiva konsekvenser för klimatanpassning. Dock innebär samtidigt utbyggnad inom områden som riskerar att översvämmas en risk för negativa konsekvenser. Kommunens framtagna riktlinjer öppnar dock för att bedömningar av risker görs för varje plan- och bygglovsärende. Risken för negativa konsekvenser bör därmed kunna minimeras.

Naturvärden, biologisk mångfald och blå-grön infrastruktur

Kommunen undantar större sammanhängande naturområden samt tar hänsyn till gjord naturvärdesinventering vid markanspråk i fokusområdena. En naturvärdesinventering säkerställer inte att tillräcklig hänsyn tas inför kommande exploatering, men i ÖP 2040 tydliggör kommunen att den fysiska planeringen behöver säkerställa att all kunskap gällande naturvärden finns i samband med bebyggelseutveckling. Det möjliggör att negativa konsekvenser för naturvärden, grön-blå infrastruktur och biologisk mångfald vid kommande bebyggelseutveckling i kommunen kan reduceras och i vissa fall landa på obetydliga eller neutrala. Tar man ett helhetsgrepp för att stärka den blå-gröna infrastrukturen finns det även möjlighet till positiva konsekvenser.

Kulturmiljö

Kommunens kunskap och kännedom om det kulturhistoriska värdet är hög och markanspråket utgår huvudsakligen utifrån att undanta områden med höga kulturmiljövärden från exploatering. Kommunen anger riktlinjer för att säkerställa landskapsbilden men kommer även behöva ta hänsyn till gjord landskapsanalys i den kommande planeringen. Risken för negativ påverkan finns, men med rätt kunskapsunderlag inför vidare detaljplaneprocess, finns förutsättningar för att hantera kulturmiljö och landskap i kommande detaljplaner med möjliga positiva konsekvenser.

Förorenad mark

Det finns områden med förorenad mark i anslutning till fokusområden och utredningsområden. Utredningar / kartläggning av förorenad mark behöver göras i dessa områden inför detaljplaneprocess för att en negativ påverkan på människors hälsa inte ska uppkomma. Förorenade områden i Borgholms kommun är i viss mån inventerade men mer kunskap behövs vad gäller

föroreningars utbredning och vilka föroreningar som faktiskt förekommer. Kommunen tydliggör att de kommer att ställa krav på de mark- och grundvattenundersökningar som är nödvändiga i kommande detaljplanering, bygglov och andra anläggningsåtgärder. Med nödvändiga undersökningar och efterföljande sanering utifrån fastställda åtgärdsbehov, bedöms planförslaget medföra förväntade positiva konsekvenser.

Mellankommunala frågor med särskilt fokus på kust- och havsplanering

Samarbetet mellan Borgholms och Mörbylångas kommuner är väl etablerat vilket gynnar Ölands två kommuner, arbetet med havsplanen samt länet som helhet. Borgholms kommun anger en vidare utveckling av samarbete kring frågor rörande bland annat avloppshantering och klimatanpassning. Borgholms kommun föreslår inga förändringar i kommunens mark- och vattenanvändning som strider mot havsplanen.

I de fall där åtgärder planeras i eller i närhet av ett område som är av mellankommunalt intresse ska Borgholms kommun samråda med berörda kommuner eller andra statliga instanser. Planförslaget bedöms sammantaget kunna medföra positiva konsekvenser för det mellankommunala samarbetet.

Områden av riksintresse enligt 3 och 4 kapitlet miljöbalken

Hela Öland är utpekade område av riksintresse för Obruten kust samt Rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet. Planen tydliggör att turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska värnas och utvecklas i kommunen, vilket kan medföra positiva konsekvenser för riksintresset. Inga större verksamheter och industrier planeras heller längs med kusten, varför det inte bedöms finnas risk för påtaglig skada på riksintresset Obruten kust.

Ett par områden av riksintresse enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken för natur- och kulturmiljövård berörs vid genomförandet av planen. Särskilt berörs riksintresseområden för kulturmiljövård vid en utveckling kring Byxelkrok och Borgholm. Enstaka delar av riksintresseområden för naturvård kommer beröras vid genomförandet av fokusområden i den nordvästra delen av kommunen, men i huvudsak kommer hela den östra kuststräckan beröras vid genomförandet av utredningsområden på den östra sidan av kommunen.

Kommunen tydliggör att påtaglig skada ska undvikas med riktlinjer för både natur- och kulturmiljövårderna i den fortsatta fysiska planeringen. Nivån på angivna riktlinjer variera dock mellan de olika fokusområdena och är övergripande för angivna utredningsområden. Med framtaget fördjupat kunskapsunderlag; en kulturmiljöanalys som tydliggör värdena hos respektive riksintressen, finns förutsättningar för att förhindra att påtaglig skada ska kunna uppstå på riksintresseområdena för kulturmiljö. Kommunen anger även att det finns ambitioner om att förstärka värdena i riksintresseområdena för kulturmiljö. Det behöver dock utredas vidare på detaljplanenivå för att säkerställa att detta kan uppnås. Ett motsvarande kunskapsunderlag kan komma att behöva tas fram för de områden av riksintresse för naturvård som ligger inom eller i nära anslutning till fokus- och utvecklingsområden. Särskilt då risk för påtaglig skada kan uppstå både inom samt i anslutning till ett område av riksintresse.

Kommunen är positiv till en utveckling av energiproduktion i form av vindkraft. En eventuell utredning kring potentiella områden i ny vindbruksplan i anslutning till utpekade riksintresseområden för vindkraft, kan komma att behöva hantera

risk för motstående intressen samt påtaglig skada på andra riksintresseområden, då vindkraftverk kan upplevas som skrymmande anläggningar utifrån ett landskapsperspektiv.

Sammantaget bedöms risken för påtaglig skada som liten, förutsatt att berörda riksintresseområden för natur- och kulturmiljövård hanteras utifrån kommunens riktlinjer samt att behovet av fördjupade kunskapsunderlag utreds vid varje planförfarande eller åtgärd i utvecklingen av fokus- eller utredningsområden.

13 Referenser

- Borgholms kommun. (2002). *Översiktsplan 2002 - Borgholms kommun*.
- Borgholms kommun. (2013). *VA-plan för Borgholms kommun*.
- Borgholms kommun. (2022b). *WebbGIS Borgholms kommun*.
- Boverket. (2012). *Grönstruktur i landets kommuner*.
- Boverket. (2022). *PBL Kunskapsbanken_Kulturmiljömålen*. Hämtat från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/andra-Styrmedel-for-kulturvarden/kulturmiljomalen/>
- Boverket. (2022). *Riksentressen är nationellt betydelsefulla områden*. Hämtat från <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/nationell-planering/riksintressen-ar-betydelsefulla-omraden/>
- Boverket. (2022b). *Riksentressen enligt 4 kap Miljöbalken*. Hämtat från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/riksintressen/riksintressen-enligt-4-kap-mb/>
- Boverket. (2022c). *Påtaglig skada*. Hämtat från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/riksintressen/riksintressen-i-pbl/pataglig-skada/>
- Energimyndigheten. (2022). *Riksentresse vindbruk*. Hämtat från <https://www.energimyndigheten.se/fornybart/vindkraft/vindlov/planering-och-tillstand/svenskt-vatten/inledande-skede/riksentresse-for-vindbruk/>
- Försvarsmakten. (2022). *Riksentressen*. Hämtat från <https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/forsvarsmakten-i-samhallet/samhallsplanering/riksintressen/>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet*.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Riksentresse yrkesfisket*. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/arter-och-livsmiljoer/atgarder-skydd-och-rapportering/skyddade-omraden/riksintressen/riksentresse-yrkesfisket.html>
- kommun, B. (2013). *VA-plan för Borgholms kommun*.
- Mellankommunalt dok genom Borgholms kommun. (2018). *Landskapsanalys av Kalmar läns kust- och havszoner (Borgholms, Mörbylånga, Oskarshamn, Torsås och Västerviks kommuner genom Borgholms kommun.)*.
- Naturvårdsverket. (2006). *Tema fakta. Riksentresse för naturvård och friluftsliv*.
- Naturvårdsverket. (2022). *Grön infrastruktur*. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/gron-infrastruktur>
- Naturvårdsverket. (2022). *Om begreppet kulturmiljö, landskap och bebyggelse*. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/miljobedomningar/strategisk-miljobedomning/kulturmiljo-landskap-och-bebyggelse/>

- Norconsult. (2021). *Stigande hav - risker och åtgärder Borgholm*. Norconsult AB.
- Regeringskansliet. (2022). *Vision och mål för livsmedelsstrategin fram till 2030*. Hämtat från <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/01/mal-for-livsmedelsstrategin-fram-till-2030/>
- Region Kalmar län. (2019). *Handlingsprogram för Fossilbränslefri region 2030*.
- Regionförbundet i Kalmar län. (2016). *Klimat att växa i - Regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030*.
- Regionförbundet i Kalmar län. (2017). *Regional transportplan Kalmar län 2018-2029*.
- Riksantikvarieämbetet. (2022). *Landskapsanalys*. Hämtat från <https://www.raa.se/samhallsutveckling/samhallsplanering/miljokonsekvensbeskrivningar/landskapsanalys/>
- Riksantikvarieämbetet. (2022). *Om riksintresseområden för kulturmiljövård*. Hämtat från <https://www.raa.se/samhallsutveckling/riksintresse-for-kulturmiljovarden/om-riksintresse-for-kulturmiljovarden/>
- Sweco AB. (2021). *Kulturmiljöanalys för ÖP i Borgholms kommun*.
- Sweco AB. (2021). *Naturvärdesinventering, förstudie. Borgholms kommun*.
- Trafikverket. (2022). *Riksintressen*. Hämtat från <https://www.trafikverket.se/for-dig-i-branschen/Planera-och-utreda/samhallsplanering/Riksintressen/>